

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: **Benn a lapban** egész oldal 8 frt, félsoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; **a borítékon** egész oldal 4 frt, félsoldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Egyházi beszéd.

Irta és elmondotta a debreceni nagytemplomban 1900. október 31-én a reformáció évfordulati emlékűnnepélyén: **Eröss Lajos** theol. akad. tanár.

Text. Jel. 14. r. 6-7. v. *És láték más angyalt az ég közepén repülni, kinél vala az örökkévaló evangélium, hogy a föld lakosainak hirdeté az evangéliumot és minden nemzetségnek, ágazatnak, nyelvnek és népnek. Ki ezt mondja vala nagy szóval: feljétek az Istent és néki adjatok dicsőséget.*

Egészen szokatlan s a mi evangélium szerént reformált anyaszentegyházunkban historailag kifejtett hitünkkel ellenes jelenség, hogy templomainkban ugynevezett emlékűnnepélyeket tartunk s isteniszteletünk kereteibe vonjuk be azokat az eseményeket, melyek noha talán lelkünkben is visszhangra találnak, de a Megváltó személyiségével és életével szorosabb viszonyban nem állanak. Mi tudjuk, hogy a Krisztus és az apostolok tulajdonképpen ünnepeket sem szerzettek s nekünk, ha a történelmi fejlemények alapján később voltak is, — a minthogy voltak és vannak is ünnepeink, — azok kizárólag csak a Krisztus váltság-munkájára emlékeztetnek s templomaink kapui nem nyillottak meg soha a célból, hogy embereknek tömjénezzünk s ezeknek múltó érdemeivel dicsekedjünk ott, hol Istennek és az ő Krisztusának dicsősége lakozik. Mi a mi nagyjainkat megbecsüljük; neveiket emlékeztünk táblájára felírjuk; de ünnepeink egyedül Istennek az ünnepei voltak a múltban s azok fognak lenni a jövőben is. Anthropolatriát, emberimádást nem ismerünk, sem semmiféle formában el nem fogadunk és senki minket ezért ne kárhoztasson, sem hazafiságunkat, sem keresztyén voltunkat kétségbe ne vonja, mert Pál apostollal szólva, azok a különféle ünnepek „a következő dolgoknak az árnyékai, de a valóság a Krisztusé.” (Kol. 2. r. 17. v.)

S ime most mégis emlékűnnepélyre gyűltünk össze ez Istennek szentelt ház falai között.

És míg testvéreink a római egyház hivei éppen ezen az őszi napon borongó érzelmek között hervatag virágok erdejébe temetkeznek s a gyász-ból is fényüzést és divatot csinálva koszorúkat fonnak, hogy mint a pogány római tevé, azokkal holnap, porladozó halottaik nyughelyét felékesítsék: mi ma az emlékezetnek és a hálaérzetnek lelki virágait kötözgetjük csokorba s szent érzelmek közepette ünnepeljük október 31-ik napját, nem azokért az emberi nagyokért, kik minden nagyságok mellett is csak emberek voltak s eszközök az Isten kezében, hanem azon kegyelemért és kegyelmi jótéteményekért, melyeknek áradata egykor ezen a napon szakgatta át a gátakat, melyeket az emberi önzés s papi nagyra-vágyás az Isten és ember közzé századokon át szívós kitartással rakosgatott. Igen! Ez a nap volt az, mikor az Apokalypsis írója által léleken látott Angyal az ég közepén ismét megjelenik s kezében az örök evangéliummal elindul, hogy hirdesse azt a föld lakosainak.

Azért hát sem múltunkhoz, sem hitelveinkhez nem vagyunk hűtelenek, ha ezen a napon lelkünkben felgyújtjuk az emlékezet fákláját s az Isten nagyságos dolgait emlegetve, egyben megemlékezünk azokról a dicső reformátorokról is, a kik az Írással szólva „*semmivel nem gondoltak s a kiknek az ő életök is nem volt drága, csakhogy elvégezhezzék az ő futásokat és azt a szolgálatot, melyet az Úrtól vettek.*” (Csel. 20. 24.)

S éppen e kettőnek, egyfelől az ezen a napon egykor megjelent isteni kegyelemnek, másfelől ezen kegyelem eszközeinek t. i. a reformátoroknak sorsa az, mi a mai napot minden igaz protestáns ember szívében az ellentétes érzelmek ünnepevé szenteli s a múltak mohlepte útain visszafele bolyongó emlékezetet arra tanítja, hogy ezen a földön minden nagyobb eszme áldozatot követel s maga az igazság is hervadha-

tatlan koronáját közöttünk többször nehéz harcok árán nyerheti el.

De hogy mégis több okunk legyen ezen a napon örvendezni, mint búslakodni, jertek s a felolvasott alapigék nyomán próbáljunk feleletet adni arra a kérdésre, hogy miféle evangélium volt az, mit egykor a reformáció angyala a világnak hirdetett?

Te pedig Atya, Fiu, Szentlélek, Szentháromság egy örök Isten, ki erős vára voltál a mi apáinknak; az vagy nekünk is! Légy jelen közöttünk; segéld igyekezetünket, hogy a nevedben elhintendő magvak jó földbe hulljanak s ott gazdag gyümölcsöket teremjenek!

I.

Az az evangélium, melyet a reformáció angyala hirdetett, mint a Jelenések könyvének írója mondja az Isten félelmének az evangéliuma volt, mert megtanította a világot először is az Isten igaz ismeretére.

Ai! Hogy Isten van, olyan igazság, melynek hívése egyidejű magával az emberrel. Azok közzé a velünk született ős fogalmak közzé tartozik ez, — a bölselem tanítása szerént is, — melyek kezdtek lenni, mikor az ember lett, s ha elmulnak, elmulásuk alkonya leend az ember utolsó szívdobbanásának s esze végső fellobbanásának is.

Fajunk múltja időtlen időkben vész el s száraz avar fedte be; nehéz köd üli azokat a nyomokat, melyeken az eszmélkedés visszamehetne oda, hol az élet szikrája legelőször

lobbot vetett s annyi aeonok után emberi hang legelőször verte fel a bús csendbe merült örök idöket. De ez időtlen idök homálya felett is ott lebeg az Úrnak lelke s mikor az ember szólani kezd azonnal nevén nevezi őt s a szavakat megelőzőleg sejtí gondolataiban s érzi szíve dobogásában. Ez az, mit a tudomány Isten önkijelentésének mond, eszünk, szívünk és a természet világában. S erről tesz bizonyosságot Pál apostol, midön a pogányokról azt mondja, hogy „*van lelkiismeretjük és gondolatjuk, melyek egymást vádolják, vagy mentik.* (Róm. 2. 15.) *hogy legyenek magok menthetetlenek*“ S hogy a „*mi Istenben láthatatlan, tudniillik az ő örökkévaló hatalmassága és istensége e világnak alkotmányából és a teremtett állatokból megértetvén megláttatnak.*“ (Róm. 1. 20.) Mintha mondaná: emberek emeljétek fel szemeiteket és lássátok meg azt a titkos kezet, melyet az universumban csak a vak nem lát s tanuljátok ismerni őt, ki felettünk, alattunk, körülöttünk, bennünk s mindenütt a hol csak tér s abban élő, vagy élettelen valóság van, úgy jár előttünk, mint egykor Izrael előtt a pusztákban s örök betűkkel írta fel s írja ma is s írja mindörökké: „*én vagyok!*“

Valóban ker. atyámfiak! e dolgok Istenre mutatnak; ész, szív, lelkiismeret és a teremtett világ beszélük „*az ő dicsőségét és az ő kezeinek munkáját hirdeti ama kiterjesztett erősség. Az egymásután következő napok bőséggel prédikálják az ígét nekünk és az egy-*

TARCA.

Ének a reformatio emlékünnepe.*

I.

Hozsánna, hozsánna, hozsánna!
Ünnepén a győzelemnek!
Hozsánna, hozsánna, hozsánna!
Dicsőség a nagy Istennek!
A sötétnek ma lett vége,
Világosság égi fénye
Terjed, ragyog örökké.

Óh de mennyi
Sok ezernyi
Vér- és könnyesepp folyt alá,
Mig szent hitünk
Jó Istenünk
Győzelemre juttatá.
Gyásznak, búnak ma már vége.
Örömének szálljon égbe
Hozzád Atyánk! örökké!

* Énekelte a P. Nagy Zoltán tanítóképezdei ének- és zenetanár által készített négy szólamú dallamra a koll. okt. 31-iki emlékünnepen a praeparandiai ifjúság.

II.

Légy áldva, légy áldva, légy áldva!
A szent hajdan hő reménye.
Légy áldva, légy áldva, légy áldva!
Éltünk örök, nagy eszménye.
A szent ígét te hirdetted,
Bátorságot tőled vettek
A dicső hitbajnokok.

Ah! hogy kelt fel
Vad fegyverrel
A sötétség ellenük,
S ők nem ingva,
Benned bizva
Álltak, s győztek mindenütt.
Hála ezért, örök hála!
Szálljon lelkünk buzgósága
Mindörökre ég felé!

S. Szabó József.

Az emberről.

[(Folytatás.)

II.

Noha Isten az írás szerint az Ő törvényének bárminemű megszegését kárhóztató ítélettel sújtja (Deut. 27, 26; Gal. 3, 10.) s a ki a törvénynek csak

másután való éjszakák tanítanak bölcses-
ségre. Nincsen beszédük nekik sem ígéjek
mégis meghallattatik az ő szavok." Ezt
mondja a zsoltáríró. (Zsolt. 19. 1—3.) A hon-
nan valljuk a tudósokkal, hogy tulajdonképpen
atheista nincs is; vagyis nincs olyan ember,
ki Isten nélkül volna. Vannak igenis istenelle-
nerek; de nincsenek Isten nélkül valók; a mint
hogy a társadalomban vannak apagyilkosok, de
nincsenek apa nélkül való emberek. S ismét
csak igaza van a zsoltárírónak, midőn azt mondja,
hogy a „bolond szól úgy az ő szívében, hogy
nincsen Isten." (Zsolt. 14. 1.)

Volt hát Istene s istenhite az emberiség-
nek a reformáció előtt is, sőt volt a próféták, a
keresztyénség előtt is. Krischna, Confucius,
Buddha, Zarathustra és a többi vallásalapítók
mind nyáján sejtették Őt s kiki a maga módja
szerént tanította is; de éppen ezeknek a pél-
dája bizonyítja, hogy sem az ész, sem a szív
sem a mindenség magában véve Isten igaz
ismeretére el nem vezérelhet. Hanem mint a
bűdosónak a lelkét hevítő honszerelmen s az
anyaföld távolból kéklő bércein kívül, útmutatóra
van szüksége, hogy célját biztosan elérhesse:
úgy szomjúhozta az emberiség eleitől fogva azt
a fényt, azt a világosságot, melyben sejtelmek,
titkos vágyai határozott alakot öltsenek s boldo-
gító álmai édes valóságra váljanak.

S e fény e világosság sugarai ragyogtak fel
a kijelentésben, mikor az *Isten szólott elébb az
atyáknak a próféták által s az utolsó idők-*

ben nekünk az ő Fia által. (Zsid. 1. 1.) A ki-
jelentés volt legtisztább forrása az istenismeretnek
s e forráshoz vezérelte el az Úr a szomszjas
emberi lelket.

Ám a derűre csakhamar ború következett.
A világ amaz ös ellenség a bűn előtt gyengének
bizonyult. Hűtlenül elfordúl a szent forrástól;
nemcsak, hanem balgatagul szeméttel behányja
meghamisítja azt s újra bálványimadásba sü-
lyed. Szomorú, de való igazság ez ker. ünneplő
gyülekezet!

Ime lássátok, ez a kijelentés azt tanította
hogy „az Isten lélek és a kik őtet imádják,
szükség, hogy lélekben és igazságban imád-
ják." (Ján. 4. 24.) És a világ — a Krisztus
katholikus egyháza! — nem érti; a pogány
bölcsekedéshez fordul; feltámasztja Jeruzsálem,
Athén és Róma ceremóniáit s az érzékiség val-
lásává süllyeszti alá a lélek vallását. Nem azt
keresi, nem arra néz, mit hirdettek a próféták;
miről tanítottak az apostolok és evangyelisták,
hanem belemélyed Plátó, Aristoteles philosop-
hiájába s hamis elvek s veszendő roskatag rend-
szereken akarta felépíteni Istennek országát,
melynek egyedül való fundamentuma a Jézus
Krisztus. Az egyház elfordúl a kijelentéstől s mint
hasonló esetben, hajdan az Izrael, letér az útról,
mely Isten igaz ismeretére vezet.

A mi ezután következett, az már természetes
következménye volt az első tévelygésnek. Krisztus
helyére a római pápa; halála által szerzett vált-
ságunk helyére az egyház lép s mint hajdan a

egy parancsolata ellen is vétkezett, az olybá vétetik,
mintha az összes parancsolatok ellen vétkezett volna
(Jak. 2, 10.): mindamellett nem tagadható, hogy a
gondolatbeli és valóságos, valamint a gyarlóságból és
szándékosan elkövetett bűnök között lényeges különb-
ség van. E szerint különböző szempontokból különböz-
képen lehet a bűnöket osztályozni. Nevezetesen fő-
forrás a melyből a bűn általában fakad, a bűnös
emberi természet, vagyis a bűnös állapot — peccatum
habituale, — *ἀμαρτία*, — melynek látható nyilvánulása
a tényleges bűn, peccatum actuale, *ἀμαρτυρία*,
mely az Isten törvénye ellen elkövetett bármely külső
vagy belső jellegű bűnös cselekmény. Az előbbi viszont
lehet: α., peccatum habituale connatum, vagyis az első
szüleinktől való leszármazás következtében velünk
született gonoszság és β., peccatum habituale acqui-
situm, azaz azok a rossz hajlandóságok, melyeket
Ádám ivadékai saját magok vétkeiből szoktak meg.
Az utóbbiban időrend szerint megkülönböztethető: α.,
peccatum actuale primum, mely az Ádám bünesete
(lapsus adamiticus) és β., peccatum derivatum, mely
az előbbiből hárul az utódokra.

A mennyiben a törvény alakilag, vagy paran-
csolat (lex jubens), vagy tilalom (lex vetans), annyiban
lehetnek a bűnök: α., peccata omissionis sive nega-
tiva, és: β., peccata commissionis sive positiva, noha

voltaképpen a törvény mellőzéséből eredő bűnök is
tényleges bünt képeznek.

Nyilvánulási módra nézve lehetnek a bűnök: peccata
interna, azaz a léleknek olyan törekvései, a melyek
ellenkeznek a törvénytől és: peccata externa, a
melyeket a lélek a test tagjai közvetítésével követ el
Isten törvénye ellen, u. m. peccata cordis, — oris, —
sermonis, — operis. Továbbá: peccata propria sive
nostra, a melyeket valaki saját képességével való vissza-
élés útján mivel és peccata aliena, quae adjuvando
auctorem facinoris committuntur, ha valakit a bűn
cselekvésében támogatunk (Róm. 1, 32; I. Tim. 5; 22.).

A bűn tárgyára nézve (ratione objecti) vannak:
peccata in deum, in nosmetipsos et in proximum,
vagy peccata spiritualia et peccata carnalia, vagy
peccata primae tabulae és secundae tabulae, ha
szinte végelemzésileg minden bűn Isten ellen elkövetett
vétség.

Büntetési fokozat tekintetéből megkülönböztethet-
ők: α., a szándékos bűnök, peccata voluntaria és a
nem elhatározott terv szerint végrehajtott bűnök,
peccata involuntaria, ez utóbbiak viszont lehetnek:
peccata ignorantiae, a melyeket az előttünk ismeretlen
vagy félreértett törvény ellen cselekszünk, még pedig
vagy úgy, hogy: α., kellő tájékozás esetén legyőzhet-
tük volna az akadályt (ignorantia vincibilis), vagy úgy,

stoikusok, igaz, belső hit nélkül haszontalan külsőségeken keresik az emberek az üdvösséget. Hellas berkeiben a bálvány áldozati oltárokon új tüzek gyúladnak; a római fórumon léha, erkölcsstelen s a világi élvezetekben elmerült pap-ság tolong, — árúlva fünek-fának a bünbocsánatot — *pénsért* s nem a lelki töredelemben gyökeredző bünbánatot, igaz hit és megtérés feltétele alatt. És az első jajra elkövetkezék a második jaj. A bálvány imádás tudatlanságot, lelki testi rabságot, babonát, halált nemzett s vala a föld ismét pusztá és ékesség nélkül való, mivel-hogy megüresíté magát az Istentől, ki pedig magát Fia evangyéliumában csodálatos módon kijelentette.

Ekkor jelenik meg az ég közepén a reformáció angyala, hogy „a föld lakosainak hirdeténe az evangyéliumot“ mondván: „*féljétek az Istent és neki adjatok dicsőséget.*“

És mert az elmúlt századok minden baja, minden nyomorúsága onnan eredt, hogy az egyház a kijelentéstől elfordult, a reformáció tanítói (mert az evangyéliumban sokszor ezek nevezetnek angyaloknak) felkeresték ismét a csodaforrást s abból merítve oltogatták az igazság után epedő lelkek szomjuságát.

Luther ki a zsidó, Zwingli ki a pogány elemektől tisztította meg a Krisztus vallását; Kálvin ki puritán lelkének lángoló lelkesedésével támadt meg minden üres és léha ceremóniát és a többiek, kik utánnok jöttek, közöttük a magyar reformátorok is, Dévai Biró Mátyás, Erdösi János,

Kopácsi István, Sztárai, Szegedi Kiss István, Méliusz Péter, kiknek nevét kell hogy ismerje minden magyar protestáns ember, a kijelentésből, a bibliából prédikálták az igazságot, mely őket szabadokká tette.

S ezzel bezárult kapuja annak a sötét korszaknak, mikor az emberiség keresztyén akart lenni Isten igaz ismerete nélkül. Most már tudjuk, hogy a mi Istenünk lélek, kit sem képekben, sem szobrokban kiabrázolni nem lehet, mert őt befogni az egek egei is elégtelenek. Tudjuk, hogy a külső fény, cifra művészet, pompás áldozatok, zajos misék mit sem érnek, mert mindezek az Isten előtt el nem törölhetik a bünöket. Tudjuk, hogy hiába szakgatjuk meg ruháinkat; haszontalan vezeklünk porban, hamuban, búcsújáró helyeken külsőleg, szívet, lelket követel az Úr, mely legyen az ő temploma s lakozzék abban az ő érzékiség nélkül való igaz imádása.

Régi s az apostolok által Rómában, Athénben, Jeruzsálemben Korint oszlopcsarnokaiban az egész világon prédikált evangyélium volt ez az Istenről. Am a századok alatt feledésbe ment s csak akkor kel ismét szárnyaira; akkor futja át újlag a világot, mikor a reformáció angyala az ég közepén megjelenik s kezdi hirdetni a föld lakosainak a régi igazságot.

Ime ezt köszönhetjük elsőben is a 16-ik századbeli hit-újításnak.

II.

De köszönhetünk mást is. Isten félelmének

hogy: β ., lehetlenné vált ránk nézve a törvénynyel való megismerkedés (ignorantia invincibilis). b., peccata praecipitantis, vagyis quae ita committuntur ut ob celeritatem in agendo lex negligatur (Gal. 6, 1.). α ., peccata infirmitatis, a melyek bizonyos féktelen hajlamoknak túlsúlyra jutása foityán állanak elő (Mt 26, 41.).

Vannak halálos bünök, peccata mortalia sive mortifera (I. Ján. 5, 16.), quae ex morte spirituali oriuntur vel ad mortem aeternam imputantur, és peccata venialia, melyek miatt az ember nem veszíti el a kegyelmet. A görög egyház halálos bünöknek azokat tartotta, a melyeket az ember töredelmesen be nem vall; Augustinus pedig azokat, melyeket valaki halála órájáig bé nem ismer; a középkori egyház meg azokat, melyeknek bocsánata megtérés és gyónás nélkül nem nyerhető el. A protestáns egyház felfogása szerint az újjá született hívő által elkövetett bünök megbocsáttatnak, de a kegyelem állapotán kívül történő bünök halálosak. Vannak ezenkívül égre kiáltó bünök: peccata clamantia, quae etiam tacentibus hominibus clamant ad Deum et vindictam expetunt, a melyeket ha az emberek büntetlenül hagynak is, de Isten megbosszúl. Megbocsáthatatlan bün a Szentlélek ellen elkövetett vétség, peccatum in spiritum sanctum, (*ὁ τοῦ πνεύματος βλασφημία*, (Mát. 12, 31. 32. Márk. 3, 28—30; Lukács 12, 10.), a mely a már egyszer

megösmert és észlelt isteni kegyelemtől s az evangyéliomi igazságtól való tudatos és roszakaratu elpártolásban, sőt annak üldözé-ében nyilvánul.

Az egyetemes bünösség, vagyis az általános erkölcsi romlottság állapotának szintén több féle fokait lehet megkülönböztetni. Legenyhébb beszámítás alá esik az emberre nézve: α), a status infirmitatis, azaz a gyarlóság állapota, a melyben ki-ki érezi az Isten törvényének szent és kötelező voltát s elvileg kész is a szerint cselekedni, de az érzékiség által kísértetve ottan-ottan megtéved, mert jóllehet a lélek kész, de a test erőtelen (Mt. 26, 41.). Azután jó: β), a status servitutis, vagyis az az állapot, a melyben az ember bünös ösztöneinek és a külső ingereknek tetovázás nélkül állandóan enged s jobb tudalma ellenére a gonoszt követi az erény helyett (Ján. 8, 34. Róm. 6 16. 20.) Ha már e közben az Isten törvényének tudalma és kötelező érzete hosszabb időre teljesen elhomályosul, akkor előáll a biztonság állapota (status securitatis), a midőn az ember erkölcsi érzéke a bün rútsága és kárhuzatos volta, valamint a megjobbulás szükségessége ellenében végképen eltompul, ezért ezt az állapotot status carnalisnak is lehet nevezni, (II. Tim. 2, 26.). Ha pedig valaki ösmeri Isten törvényét, de ahöz nem erkölcsi, hanem erkölcsstelen indokból, például azért alkalmazkodik, mivel az erényes élet látszata

az evangéliuma volt, a mit a reformatio angyala hirdetett, másodsor azért, mert megtanította a világot a Krisztus igaz ismeretére is.

Ker. atyámfiak! Az úgynevezett világvallásokban, milyenek a muhamedanismus, buddhizmus, vagy az irániak vallása, mindenütt azt látjuk, hogy Isten és ember között van egy közbenjáró, ki a bűnös és boldogtalan világ számára a váltságot nemcsak hirdeti, de saját személyében meg is valósítja. Meg volt ez a keresztyénységben is. Már a paradicsom küszöbén ígéret tétetik reá nézve, midőn az Úr a csábítót megfenyegeti. S ez a proto-evangélium több ízben újul meg a próféták ajakán, míg végre az idők teljessége betelik; megszületik a Násáreti s felhangzik az örvendetes hír: „*úgy szereté Isten a világot, hogy az ő egyetlenegy szülött Fiát adná, hogy minden valaki hiszen ő benne, el ne veszszen, hanem örök életet vegyen*“ (Ján. 3. 16.). Ezzel a váltság alapja az isteni szeretet lön. Az Isten, a ki a maga fenségességében megfoghatatlan, láthatóvá lesz a Fiúban, mert hiszen Ő és az Atya egy s a Szentlélek által tudtára adja a világnak, hogy „*egy az Isten, egy a közbenjáró Isten között és az emberek között az ember Krisztus Jézus*“ (I. Tim. 2. 5.) és hogy „*más fundamentumot senki nem vethet azonkívül, a mely egyszer vetetett, mely a Jézus Krisztus*“ (I. Kor. 3. 11.) s végre, hogy „*semmi kárhoztatások nincsen azoknak, kik a Jézus Krisztusban vannak*“ (Róma 8. 1.). mert „*mindenestől fogva megtarthatja azokat, kik ő általa járúlnak Istenhez*“ (Zsid. 7. 25.).

Adva volt tehát az Isten ismerete mellett

---

előnyökkel jár, az a kétszinűség állapotába (status hypokriseos) süllyed (II. Tim. 3, 5) Ettől megkülönböztetik némelyek a farizeusi állapotot, status pharisaeismi, quo homo legem dei exacte se implere putat, cum tamen non possit. Végül legfőbb foka az erkölcsi romlottságnak a status indurationis, a konokság állapota (Mát. 13, 15; Róm 11, 7; II. Kor. 3, 14.), a melyben végképen kivész az emberből az erkölcsi törvény iránt való tisztelet s az erény becsülése és a lelkiület annyira elfásúl, hogy többé nem fogékony semmi szép, nemes és jó iránt. Ebben az állapotban annyira elárvahodhatik a bűnös, hogy utoljára dacol az Isten akaratával.

A bűn és kárhozat e sötét éjszakája ellenében a keresztyén hívő, az isteni kegyelem és lelki szabadság fénylő szövéténeke után halad s nem retteg semmi kísértéstől, mert ereje és bizodalma az Úr!

Dr. Erdős József.

(Folyt köv.)

a Krisztus ismerete is. Ő vala „*amaz igaz világosság, mely megvilágosít minden e világra született embert . . . de a világ őtet meg nem ismeré*“ (Ján. 1. 9—10.). Századok múltak el s ezeknek sírjába alászállott a tiszta evangélium napja is. Az egyház határai egyre tágultak s milliókra szaporodott azoknak száma, kik a Krisztusban nyert örökélet kútfejére szomjúhoztak. Ám az a kútfő a szomjúhozók elől elrejtetett; az egyedül való fundamentumra az emberi önzés légvárákat emelt s beköltözött azokba nem a Krisztus lelke, hanem az a sivár s minden erkölcsi tartalom nélkül való kalmár szellem, mely a lelkekre rabszolga szíjakat fűzött s letördelte magasba törő szárnyait észnek, szívnek, gondolkodásnak s lelkiismeretnek. És a közbenjáró Isten és az ember között többé nem a Krisztus volt, hanem az egyház s annak élén a papság és a római pápa. Váltságahalála semmi; a képek, szentek és ereklyék tisztelete, — az minden! Nem az Isten kegyelme, hanem az emberek érdeme; nem a Krisztus, hanem Róma közbevetése!

Igy fordult a világ ismét egyet . . . visszafele! S a lélek bensőségébe helyezett vallás helyébe így lépett a külső pompa, cifra hiúság, emberi nagyravágyás ama pogány színezetű rendszere, mely a Krisztust nem, vagy legjobb esetben is félreismerte.

S jött a reformáció angyala! Mint Pál Athénben az álmélkodó bölcseknek, úgy hirdetett Luther, Zwingli, Kálvin és a többi halhatatlan új és mégis régi evangéliumot a népeknek a Krisztusról, arról az igaz világosságról, kit a világ nagy időkön át nem ismert. És lön ébredés mindenfelé! Mintha hosszú s nehéz álmok ködei foszlottak volna szét s a feltámadás hajnalának szelid lehellete suhant volna végig a föld ormain és völgyein, megmozdultak a lelkek világszerte s a szabadság, élet, hit, remény, szeretet galambjai szerte hordták a szellem szárnyain az eszméket, melyeknek magvaiból az új korszak evangéliumi s a Krisztust igazán ismerő vallása megszületett.

Atyámfiak! A tudósok azt mondják, hogy itt ezen a földön az új életcsírák és a fajok előállása a most ismert természeti erőkből és törvényekből soha meg nem fejthető. Hanem a pusztá fejlődési korszakok mellett kellett lenni úgynevezett teremtéskorszakoknak is; kellett lenni *világtavassoknak*, mikor az Úr kibocsátá a maga lelkét s e földön megújultak mindenek.

Ilyen világtavasz volt a reformáció is, csak hogy nem a természeti, hanem a szellem-erkölcsi világban, mikor az Úr lelke közvetlenebbül nyúlt bele az emberiség történelmébe s

életet fuvallott a Krisztus nélkül elveszett holt tetemekbe.

Mindaz, a mit az új idők nagyot, szépet felmutatnak, ott fogamzott meg a reformáció méhében. A szabadság, egyenlőség, testvériség eszméje belőle indul ki. Az általános emberszeretet erénye erre támaszkodik. Az istenfiúság nagy gondolata benne gyökeredzik s ha van meglegedés, boldogság, lelki nyugalom a szívekben, azt a boldogok és szenvedők, szegények és gazdagok egyedül ennek köszönhetik.

Ime ezért becses nekünk az evangélium, melyet a reformáció anygala egykor legelőször ezen a napon hirdetett.

—
És most mielőtt e helyről leszállanék, még néhány röpke szót.

Az új korszakok a világhistóriában szintúgy, mint a természetben rendesen nagy mozgalmak és átalakulások fergetegében szülemenek s e fergetegek tüzei a sötét borulathól sokszor még a távolból, még az ég pereméről még idők multán is vissza-visszavillámlanak. — Így történt a reformációval is. — Annak anygala átalrepült az ég kárpitjain s aztán letette kezünkbe az evangéliumot, hogy azt ne csak hiven megőrizzük, hanem hirdessük minden nemzetségnek, ágazatnak, nyelvnek és népeknek s ne legyen senki a világon, ki igaz ismeretére el ne jusson Krisztusnak és az Istennek. Ez a feladat örök s megoldásában minden igaz protestáns emberre komoly munka vár. De ne feledjük, hogy a viharok végképpen felettünk nem ültek még el. Sőt mint Luther amaz örökszépségű énekében, mely itt csak kevéssel ezelőtt hangzott el, — mondja: „A mi régi ellenségünk, Háborog velünk. Erővel fegyverrel, Merész csalárdsággal És minden nagy hatalmassággal“. Különösen hazánkban is és éppen napjainkban nehéz időket élünk. „A Krisztus dicsőséges evangéliumának világgossága sokaknak nem fénylik“ (2. Kor. 4. 3—5) s fojtogat bennünket a régi hazugság, hogy „*el vegye a mi koronánkat s meg ne tarthassuk azt, a mi nálunk vagy*“ (Jel. 3. 11.) A veszedelem nagy és komoly s a nehéz harc megharcolásában mindnyájunk egyetértésére van szükségünk. Erre az egyetértésre hivlak fel benneteket. A ki velünk nincs, ellenünk van s ne felejtjük, hogy győzelemre csak azon lobogó alatt juthatunk, melyre jelszavak gyanánt „Isten és Krisztus“ van felírva. E lobogó alatt küzdöttek protestáns elődeink s ez alá hív a hűség, a becsület, a kötelességérzet bennünket is. — Könnyű diadallal magát senki ne kecségtesse; de oka sincs és ne is legyen senkinek a kétségbeesésre. Mint egyik halhatatlanunk mon-

dotta: „a földet felszakgatják; elkészítik s úgy terem benne arany kalász. — E haza s e hazában egyházunk kies völgyeit is össze-vissza szakgatták az események. Vér öntözött göröngyei között, sötét barázdái alatt a nemzet reménymagvai szunynyadják téli álmukat. De Isten felhossa jóltevő napját, ez elhossa a tavaszt s termékenyítő sugarai e remény-magvakat életre keltik“. (Gróf Mikó Imre) A protestantismus a lélek földjébe vet; veti az örök igazságok magvait. Erős várunk nekünk az Isten, hogy e magvak nem rothadnak el terméketlenül, hanem kikelnek; felnövekednek; gazdag aratást adnak, — e nép boldogságára, — Isten és a Krisztus dicsőségére. Ámen.

Öngyilkosok.

II.

Hátul hagytam Feszl Géza úr cikkéből azt az ő második állítását, melyben a vallásos érzésekkel foglalkozik, s ezekre viszi vissza az öngyilkosságok számának szaporodását. Cikkének ez az igazán nevezetes része így hangzik:

„Korunk szelleme, úgyszólván, kiselejtezte a vallásos érzéseket és ezeknek megcsappanásában szintén gyakran kutatjuk az élet értékének alásülyedését megmagyarázó végső okot. De hiszen a vallásos érzések által kultivált hangulatok borongósak, sötétek. E borongós hangulatok megfoghatósága éppen oly kevésé magyarázza meg az életkedvnek megfoghatóságát, mintha azt mondanók: „Azért üli meg a homály a szobát, mert nyitva vannak az ablakok“. A derülten mosolygó és holdogan lihegő vallások kétezer év előtt megbuktak. Azóta nem az életkedvnek szabad levegője lengi át a templomokat, hanem a miszticizmus homálya, a lemondás borúja és a túlvilágra spekuláló motivumok sötétsége. Sír, koporsó, ravatal, halál éppen a vallásosság révén lesznek mindennapos látványai a lelkünk szeme előtt bontakozó horizontnak. A vallásosság kibékít és megbarátkoztat a halál fogalmával, viszont a vallástalanság lelkünknek minden izomszálát az élet fájához köti hozzá. Ha tehát apadófélben vannak a vallásos érzések, úgy ez éppenséggel nem magyarázza meg azt, hogy egyre szaporodnak azok, a kik az élet fájától önként elszakadnak és időnek előtte frigyre lépnek a halállal. A vallási közönynek, de még inkább az atheizmusnak terjedéséből sokkal inkább az ellenkező, vagyis az következik — teóriában, — hogy első sorban éppen a hitetlenek görcsösen ragaszkodnak az élethez. És éppen azért, mert ezzel a teóriával merev ellentétben áll a gyakorlati valóság, éppen ezért nem magyarázza meg a vallásos érzések hervadása az öngyilkosságok szaporodását.“

Feszl úr cikkének főként ez a része az, a mely a tollat fölvetette velem. Apológiát akarok írni, apológiát kell írnom a vallás, s mert másra egyáltalában nem gondolhat a cikkíró, a keresztyén vallás mellett. Soha még ilyen igaztalan vádat a vallásos érzelmek ellen ember nem emelt; soha nem olvastam még gondolkozni tudó ember tollából ilyen állításokat, melyek olyannyira homlokegyenest ellenkeznek minden igazsággal. Tételről tételre eszem a cikkíró főbb mondásait.

„Korunk szelleme, úgyszólván, kiselejtezte a vallásos érzéseket“. Hát nem tudná azt a cikkíró, hogy a római katholicismus, a mely főként épen az érzések, az érzelmek vallása, erősebb és hatalmasabb ma, mint a milyen a középkorban is volt? Pápája, tudom, nem uralkodik ma országok és fejedelmek fölött, nem osztogat világi trónokat és koronákat, de hatalmával ott él a népek millióinak szívében, s bizony semmi jel sem mutat létében oda, hogy fölötte, hierarchiája és lelki hatalma fölött hamarosan meghúzzák a lélekharangot. Avagy tud-e a cikkíró valamit a felől, hogy a protestantismus, a maga legkülönbözőbb árnyalataiban, mily kibeszélhetetlenül óriási tevékenységet fejt ki, a maga kül- és belmissiói munkáiban, a keresztyénségnek, a keresztyén vallás lelket, szívet, tehát gondolatot és érzelmeket, az egész emberlélet átölelő eszméinek a terjesztésére? Millió és sok százmillió forint, avagy korona, ezer és sok ezer, mártíromságra is kész hittérítő; szív, lélek, akarat és erő, több mint bármikor is eddig; hit, meggyőződés, az ügy igazságába és jövődőlő diadalába vetett remény: minden, minden harcban áll korunkban, hogy küzdjön a hitetlenség ellen, hogy terjessze Krisztus egyházát, hogy erősítse az Úr Sionának fundamentumait. *Kiselejtezni a vallásos érzéseket!* Hiszen csak a rosszat szokták a jó közül, a romlottat az egészséges közül kiselejtezni. A legsötétebb gondolkozású athtista is azt mondja, hogy a népnek, a nőknek és a gyermekeknek szükségük van a vallásra, mint hatalmas nagy érzelmi tényezőre... bizony az a korszak, a mely ki akarná a vallásos érzelmeket selejtezni az emberek lelki világából, semmiképen sem áll a kornak azon a magaslátán, a hova ezt a mi korunkat épen a keresztyénség emelte.

„A vallásos érzések által kultivált hangulatok borongósak, sötétek“. A buddhismus Nirvána hite által költött vallásos érzésről beszél talán itt a cikkíró, vagy miről? Mert hiszen a keresztyénségről, az ennek hite által költött vallásos érzésekről ezt komolyan nem mondhatja. Vagy talán a komolynak a fogalmát összezavarja a borongósnak, a sötétnek, a komornak a fogalmával? De ha ezt teszi, akkor a szépet aztán cifrának, a takarékoszt fősvénynek kell neveznie, és így tovább. Soha egy gondolkozó, és a keresztyénség lelkét ismerő ember nem mondotta még azt, hogy ez a vallás a borongós, a sötét hangulatokat kultiválja. A remete-élet, a rideg ascetismus távolról sem ideálja a keresztyén hit- és életnézetnek, valamint a mi felfogásunk szerint nem azok a szerzetrendek hagytak nyomokat az emberiség kultúrtörténetében, a melyek a koldulásra, hallgatásra, szigorú böjtölésre, folytonos imádkozásban elmerülő áhítatoskodásra, s más ilyen, tényleg elborongósító, a kedélyt előlő gyakorlatokra kötelezték tagjaikat, hanem azok, a melyek a tanításban, a szépművészetek gyakorlásában, a földművelésben, egyszóval az emberiség életét előbbvivő kultura ápolásában találták meg a magok feladatát. Olvasson el a cikkíró egy művelődéstörténeti munkát, s meglátja, hogy nekem van ebben igazam, és hogy ő téved. Távol áll a keresztyénség attól, hogy borongós és sötét hangulatokat kultiválna, hiszen épen ellenkezőleg áll a dolog. A keresztyénség nem tiltja, sőt ápolja a nemes élvezeteket, mint a melyek emelik a szívet, tisztábbá teszik a kedélyt, s a lelket üdítik. Hiszen Jézus maga, a vizet borrá változtatván, csodát tett a kánaai menyegzőben, hogy meglegyen, meglehessen a lakadalmi jókedv. Hiszen a keresztyén gondolkozású ember tudja azt, hogy a kert különböző fái gyümölcseinek azért

adott Isten annyi különböző finom izt, hogy mi emberek élvezetünket találjuk abban, nem pedig hogy fanyar képpel csak épen jóllakjunk velök. A keresztyénség nem keresi a borongósat, a sötétet sem a fizikai, sem az erkölcsi, sem a szellemi, sem a lelki élet területén.

„A derülten mosolygó és boldogan lihegő vallások kétezer év előtt megbuktak. Azóta nem az életkedvnek szabad levegője lengi át a templomokat, hanem a miszticizmus homálya, a lemondás borúja és a túlvilágra spekuláló motívumok sötétsége. Sír, koporsó, ravatal, halál épen a vallásosság révén lesznek mindennapos látványai a lelkünk szeme előtt bontakozó borizonnak“. Ha a cikkíró azt vetné szememre, hogy én, mint keresztyén apologéta, a levegőég ellen harcolok, mikor a keresztyén vallás nevében védekezem az ellen, a mit ő (talán?) általában a vallások ellen mond: itt ez az ellenvetés már föltétlenül elesik, mert itt már csakugyan a keresztyénség ellen beszél a cikkíró. Hát álljunk ismét szembe egymással! Hellás népének vallása derülten mosolygott és boldogan lihegett kétségenkívül, — mert derülten mosolygott Hellás fölött a kék égboltozat, s mert népének könnyed vére és sangvinikus vagy talán még inkább költőileg hangolt melancholikus temperamentuma boldog lihegésre készítte őt. De hát én úgy tudom, hogy Hellás vallásában megvoltak a gonosz indulatoknak, az állatias érzelmeknek is a magok istenei, míg a keresztyénség csak a jó Istent ismeri. A görögök vallása arra volt csak jó, hogy üde színeivel eltakarja a görögök erkölcsi életének, szegénységének meztelenségét, míg a keresztyén vallás a maga komolyságával tényleg komoly — de, mint mondtuk, nem komor hit- és erkölcsi életet követel. Nem vallás az, melyben valamennyi miszticizmus nincsen, hiszen a vallás nem pusztán tudás, nem philosophia, épen így templomaink sem iskolák, nem tudós intézetek tehát. A lemondást tanítja, igenis, a keresztyénség, de csak az önző indulatokról, a mértéket ismerni nem akaró vágyakról, a bűnről való lemondást. Tanít a keresztyénség a túlvilágról is, de nem spekulál arra, — hiszen ha olyan lemondásteljes, olyan örömtelen vallás az, mit keresne benne a túlvilág örömeire való spekulálás? Az üzér előre örül a nyereségnek, a melyhez jutni fog, de ugyan rossz spekuláns volna a keresztyén, ha esetleg a túlvilágon — hite szerint — kárhozat is lehet üzérkedésének a jutalma. És még csak annyit, és épen csak annyit a cikkíró most szóban forgó gondolataira: ugyan, ha nincsen vallásosság és pedig ha nincsen keresztyén vallásosság, akkor aztán a lelki szemei előtt bontakozó horizonon nem lesz mindennapos látvány a sír, a koporsó, a ravatal, a halál?! Hát mindezek ismeretlen dolgok voltak a keresztyénség ideje előtt?!

„A vallásosság kibékít és megbarátkoztat a halál fogalmával, viszont a vallástalanság lelkünknek minden izomszálát az élet fájához köti hozzá.“ Ebből tehát az következik a cikkíró szerint, hogy a hol apadófélben vannak a vallásos érzések, tehát a hol az atheismus terjed, ott kevés, s a hol élő vallásosság van, ott sok az öngyilkosság. Teremtő Isten, mily rettenetesen téves, és semmi által nem indokolt következtetés, okoskodás ez! A vallás, igenis, kibékít és megbarátkoztat bennünket a halál fogalmával, de távolról sem abban az értelemben, a hogy azt a cikkíró gondolja, hogy t. i. keressük tehát azt, hanem hogy nyugodjunk bele annak változhatatlanul való eljövetelebe, azt hozván magával Istennek végzése, mely ellen pörbe szállani nem lehet, hogy a pörnek porrá kell lennie, hogy nekünk mind-

nyájunknak el kell mennünk apáink után. Mire félne a haláltól egy öreg ember, ki elvégezte már a földön, a mi reá volt bizva, hogy itten elvégezze? De ki szeret meghalni ifjú korában, vagy élete java erejében, mikor még a teljesítetlen kötelességek egész sorozata vár reá? Hiszen a keresztyén is borzadhatik és borzadzik is a halál gondolatától, ha annak szárnyai suhanását már akkor érzi maga körül, mikor még kicsiny nevetlen gyermekei vannak, s bizony sok ember kezében, ki sötét keservében az öngyilkosság eszméjével foglalkozik, az tartja vissza a halálhozó fegyvert, hogy mi lesz az ő halálával családjából, melyet ő tartozik gondozni? — a mely felelősség-tudaton egy öreg ember már túl van. A kötelességek hű teljesítésére pedig első sorban a vallás vagy akár a vallás eszméi által átjárt, tehát nem a vallástalan morál tanít meg bennünket. Honnan veszi azt a cikkíró, hogy a hol van vallásosság, ott szaporodik inkább az öngyilkosság? A bibliában ezt nem találja meg. Az agg Simeon, mikor a gyermek Jézust meglátta, így kiáltott fel a biblia szavai szerint: „Mostan bocsásd el a te szolgádat, Uram, békességgel, mert látták az én szemeim a te Idvezítődet“, — de ha Simeon akkor fiatal lett volna. abban az esetben meg bizonyára így kiáltott volna föl: „éltess, Uram, engemet minél tovább, hogy gyönyörködjem az én Idvezítőmnek dolgaiban!“ Krisztus gyógyította a betegeket, hogy meg ne haljanak, feltámasztotta a halottakat, hogy éljenek: az ő vallására tehát csak a legtúlzobb sophistikával lehet rá fogni, hogy az ápolja az öngyilkosságot. Hogy a vallástalanság köt bennünket inkább az élethez: erről a tételtől majd következő, utolsó cikkemben fogok szólni. Különbent ezt a tételt maga a szerző is enyhíti, mikor közbevetőleg azt mondja, hogy ez csak „teóriában“ áll. Bocsánatot kérek, ez a kérdés, az öngyilkosság kérdése kizár minden teoriát. Ez a gyakorlat, a szomorú valóság kérdése. Én láttam már és ismerem fizikai, erkölcsi, szellemi, lelki halált és öngyilkosságot, de theoretikus halálról és öngyilkosságról nincsen tudomásom. Cikkírónak határozott kifejezései közé az a lágymeleg közbevetés nem illik. Légy vagy meleg, vagy hideg, csak lágymeleg ne légy!

Csiky Lajos.

A magán imádkozásról.

(Vége.)

A mik ezután jönnek: a 27-ik részben ártatlanságát beszéli; 28-ikban újra Isten magasztalásába fog; a 29-ben elmereng régi boldogságának emléken, a 30-ikban szembe állítja ezzel mostani elvetett és nyomorult állapotát, a mely meg nem érdemelt jutalma az ő ártatlan életének (31. r.), jóllehet, a fájdalom panaszló hangja még itt is megrezdül (30. r. 11, tov. 20 skk.), nem egyebek, mint a fájdalomban, épen a fájdalomban és az által Istenhez megengesztelődött lélek csendes szelid merengései, az a megható szent resignatio, mely többé nem fog már zúgólódni, bármit mérjen reá az *ő* Istene, az *ő* mindenható jóságos mennyei Atyja; és a mely resignatio után még van egy fokozat, hogy a nagy dráma megnyugtató befejezést, az Istennel tusakodó lélek teljes kiengesztelődést vegyen, tökéletességre jusson. Mikor Isten az embert a csapások, szenvedések, megpróbáltatások tisztító tüzeiben eléggé előkészítettnek látja arra: akkor ő maga színről-szinre megjelenik annak

a léleknek és szól ő vele, hogy nagyságos cselekedeteinek mutogatásával a talán még ingadozó hitet teljes diadalra jutassa az emberben. Szól az Isten Jóbbal a könyv 38, 39, 40, 41. részeiben, és megjelenése, beszéde által Jób teljesen meggyőzötven vállalt tesz: „Megvallom, hogy én nem értettem a te tanácsaidat; a te titkos cselekedeteid én felettem vagyok úgy annyira, hogy én meg nem tudhatom azokat. Hallgas meg kérlek, mikor én szólok és a mit tőled kérdek, mondd meg nekem! Az én fülemnek hallásával hallottam vala te felőled, most pedig imé az én szemem lát tégedet. Azokáért utálok a miket mondtam és bánom a porban és hamuban!“ (42. r. 3 -6vv.) Ezzel a porig alázkodó, felséges bűnvallástétellel a dráma be van fejezve, csak még az igazságszolgáltatás, az ítélet kihirdetése van hátra. És ime Isten ítélete kinek szól kedvezőleg, kinek kárhoztatással!? Jób per l, harcol Istennel; nagy keserű kiáltással ő maga hívja elő, hogy álljon vele szembe, legyen ítélő bírāja, pereljen vele; a Témán nemzetéből való Elifáz és két barátja pedig dorgálják, feddik őt vakmerő istentelenségéért és folyton hangoztatják Isten hatalmát, dicsőségét, igazságosságát! . . . Mégis az Isten ekképen ítél: „Az én haragom felgerjedt te ellened és a te két barátod ellen, mert nem szólottatok én felőlem igazán, mint az én szolgám Jób.“ (42. r. 7. v.) És a három barát vezeklésre, engesztelő áldozat benyújtására szorítottak, Jóbnak pedig mindene valamije elvétezt, visszaadatott; sőt mikor barátaier, az ő lelkének kesergetőier imádkozott, két annyira öregbité az Ur valamije voit. (42. r. 8, 9, 10. v) És vajjon igazságosan?! . . . Minden bizonynyal. Annak a 3 barátinak szivében, lelkében nincs igazság. Hanem van átkaldott hypokrizis Istennel szemben, mikor annak dicsőségét emlegetik, mint a Jézus által ostorozott farizeusokban; és van hideg, könyörtelen szeretetlenség, vérfagyasztó álnok szentség — (beh jól ismerem ezt az emberekben!) a mikor Jóbót zúgólódásáért, kitöréseier feddik, dorgálják. Ellenben Jóbnak, mikor legborzalmasabban perel; mikor „feddődik“ az Istennel: akkor is hit, élő erős hit van lelkében; akkor is jobban tiszteli, inkább ismeri Istent az ő lényegében és inkább át van hatva, meg van teljesedve az istenség nagy gondolatával; tisztábban gondolkodik Ő róla, mint az őt dorgáló három barát Isten nevének, dicsőségének csillogó szavakkal emlegetése közben. A lelki tisztaság, az embernek Teremtője előtt való feltétlen megalázkodás, a mit sürget p. o. a kálvinizmus, sokkal inkább megvan — minden látszat dacára is — Jóbban, mint szentséget mutogató barátaiban; és ez előcsillámlik, kiérzik legkeményebb kifakadásaiban is, megrendítő kifejezésre jut a vallástételben: „Utálok a miket mondtam és bánom a porban és hamuban.“ E mélységes megalázkodás felemeli az embert a porból és felmagasztalja. A rideg, undok hypokrita, vagy a boldog, ki sohasem szenvedett, megtiltja a szenvedőnek, hogy őszintén beszéljen, hogy szive fájdalmát kiöntse, ki-panaszolja; Isten pedig szeretettel, biztatással leszáll a vergődő lélekbe és könyörülő kezével felszedi a porba hullott könnyeket.

Tehát a magános imádkozásban szabad megnyilatkozni az egyéniségnek az ő saját mivoltában, érzelmeivel, gondolataival, fájdalmával, panaszával is — gyermeki módon, bizodalommal.

A babyloni fogság előtt ilyen szabadon ömlengett Izrael fiainak ajkairól a beszéd a Jehova előtt. És hogy Istent ez nem bántotta, arra ott állanak közvetett

bizonyosságul Jézus ostorozó nyilatkozatai a farizeizmusban megmerevült lélek nélküli gépies imádkozás ellen.

De hát nekünk — mondhatják ellenvetésül — nem az ő hanem az újtestamentom az irányadó nek minden felett az imádkozásban. És az újtestamentomban nem úgy áll előttünk Isten, mint az ő-ban. Ott a Jehova inkább egy félelmes uralkodó, kemény ítélő bíró; itt pedig az Isten már mennyei Atya. Tökéletesen úgy van. És épen ezért az újtestamentom még bizonyosabbá teszi a szegény szenvedő embert a felől, hogy Isten előtt szabadon beszélhet, mert hiszen az újtestamentomi ember nem mint alattvaló az uralkodó előtt, nem mint szolga az ő félelmes ura, hanem mint gyermek úgy áll az ő atyja előtt. A szerető atya pedig nem fogja megtiltani gyermekének szíve panaszának kiöntését.

Bizonyosság erre maga a Jézus, illetőleg az ő utolsó nehéz órái. Ő, ki teljes vala Istenséggel, de mégis testében és a gyarló test miatt erőtelenségnek alávetett, megdöbben a haláltól ennek küszöbén; szörnyű harcot vív lelkében, mely néhány percig a teljes elerőtelenedésnek minden jeleivel meggyőzi őt. A Gecsemáné kertben „szomorkodni kezdte és feietten igen gyötrődni?! (Mt. 26. 37.)“ annyira, hogy véres verejtékkel verítékezett. „Mivelhogy nagy tusakodásban volna, az ő verítéke olyan vala, mint a vérnek cseppjei; melyek a földre lehullanak vala.“ (Luk. 22. 44. v.) Ő maga is mondja: „Mindenfélől szomorú az én lelkem mindhalálig.“ (Mt. 26. r. 38. v.) Nagy tusakodásában feleli pillanatra küldetését is. És bár jól tudja eleitől fogva, hogy ő e földre a rettenetes halált elszenvedni küldetett; és ámbár ő az Atyának feltétlenül engedelmes fia: a gyengeség egy percre mégis annyira erőt vesz rajta, hogy Isten örök tanácsvezetésének felfüggesztését, megmásítását kéri, csakhogy neki szenvednie ne kelljen. „Én Atyám, ha lehetséges, múltjék el e pohár én tőlem!“ (Mt. 26. r. 39. v.) „Angyal jelenék meg néki a mennyből, ki őtet bátorítaná.“ (Luk. 22. 43.) Abban a rettenetes kinban pedig, melylyel a haláltusa utolsó nyílással szakgatja meg az összeomló test szakadozó eresztékeit, bizony keserű vád hangján sikolt fel: „Én Istenem! n Istenem! Miért hagyál el engemet?“ (Mt. 27. 46.) és egy „viszontag való nagy felkiáltással bocsátá ki az ő lelkét.“ (u. o. 50 v.) — És vajjon ezzel megbántotta Istent?! Nem, sőt az ő mennyei Atyja lelkének titkos erejével úgy tartotta és erősítette az ő szent fiát, mint édes anya az ő ölében, ölelő karjai közt haláltusát vívó gyermekét. Ez segíti el őt a marcangoló kinok szüntével arra a szelid kimúlásra, melynek már bekövetkezte előtt ki van békülve. sőt egyesül a lélek az ő jószágos atyjával . . . „Atyám! a te kezeidbe teszem le az én lelkemet!“ (Lukács 23. r. 46. v.)

Mi pedig az Ur Jézus Krisztusnak engesztelő halála által ő benne istenfiúságot nyertünk. Ez az istenfiúság szabadabbá (de nem szabadossá, nem féktelenné) tesz minket, mikor imádkozva állunk a mennyei Atya előtt. A szabadságot megszerezte a Jézus, feloldozván a törvénynyel való megkötöttség békóiból és tanítja az írás. „Nem vettétek a szolgálatnak lelkét *ismét a félelemre*, hanem vettétek a fiúságnak lelkét.“ (Róm. 8. r. 15. v.) És tudnunk, éreznünk kell, hogy csak ez a szabadság lehet helyes. A szegény nyomorult ember, ki maga is rabja, szolgája bűneinek, hiúságának és másnak, nem tűri a szabadságot; követeli fokozatosan lefele a meghunyászkodást. Isten azonban a tettétést, az álnokságot megveti; Ő előtte útalatos

dolog a szolgálai félelem. Hiszen a ki fél, a kinek sohasem szabad nyíltan szólni, az álnokká, ravaszszá lesz, az rá van kényszerítve arra, hogy a hol csak lehet, csaljon. A tettetés, álnokság, álarcáskodás, melyek mai társadalmunknak minden rétegében, de mindenek felett a „műveltek“ körében olyan általánosak, bizonyynyal nem Isten akaratából vannak. Az embernek tehát ahoz, hogy minden gondolatát, érzéseit őszintén tárja fel a mennyei Atya előtt, észszerű, természetes joga is van,

Vajjon azért így fog-e mindenki imádkozni?! . . . E kérdésre a feleletet egy másik kérdés adja meg. Egyforma-e a földön életünk folyása? és egyforma-e természetünk, egyéniségünk?!

A boldog — ha ugyan van ilyen? — kinek élte folyását soha semmi meg nem zavarja, a ki Istennek mindenkor csak áldólag érzi fején nyugodni karjait, ennek mi oka volna Isten ellen tusakodni, vele perbe szállni? mi oka volna panaszra?!

A gyermeki együgyű hitben nevedett ember, kinek szívébe kicsiny korában kitéphetetlenül beleoltották akár a dogmatikus, az egyházi hitet, akár az élő személyes Isten hitét; a kinek talán nincs is határozott egyénisége élesen jellegző tulajdonságokkal, — ez nem fog okoskodni, annál kevésbé háborogni soha sem; jót, rosszat megadással hordoz.

De a kit Isten — legalább másokhoz hasonlítva: érdemetlenül, nehéz és hosszantartó megpróbáltatásokkal sújt, az mulhatatlanul tusakodni, perelni fog ő vele mindaddig, míg az a csudálatos, kifürkészhetetlen bölcsesség épen a nagy szenvedések által meg nem győzi az embert az ő mindenhatóságán alapuló szent jogairól, de egyszersmind örök jóságáról is. Tusakodni, perelni fog, mert az ember soha, míg e földön él, míg csak tükör által lát, tanításokból nem, hanem minden egyes az ő saját szenvedései, sulyos tapasztalatai útján érti meg azt a nagy kérdést: „Miért szenvednek a földön a jók? és hogy mimódon van hát igazság a látszat ellenére is az isteni világkormányzásban, Isten öröktől fogva való üdvtervében!?“

Valamint az is, a ki vagy hitetlen volt, de van szíve, lelke érezni, és talán egy megrázó esemény a magasabb régiókba irányozza tekintetét, vagy talán lelke világát nem lévén képes betölteni a „*tanított hit*“, eszmélődik, keres, kutat megnyugtató hit után, — mind a két esetben az egyéniség erejéhez, a szellemi képesség nagyságához mérten, megrázó lelki harcon, tusán fog átmenni, az a kereső, kutató lélek, melyben egyensúly sokszor felbillen és a melyben sokszor fog állni a lelki örvény szélén, míg megtalálja az élő személyes Istenben azt a hozzá hasonlíthatatlan Erőt, azt a végtelen bölcseségű Szellemet, a ki az ő legmagasabb képzetét képes nemcsak betölteni, de messze felül mulni. És az, a ki tépelődés, kínos elmélkedés, hosszas kutatás után megtalálja az Istent, sokkal erősebb, mert öntudatosabb hívő lesz, mint bárki más. Az evangéliumi protestáns egyház ennél fogva ilyen *öntudatos erős hivekben* mindenesetre gazdagabb kell, hogy legyen, mint a szabad vizsgálódást meg nem engedő egyházak és valóban gazdagabb is, a lelki meghasonlásnak, a magasabb műveltségük között annyi esetét nálunk nem találjuk, mint másutt. Kevesebb a prot. egyház hiveinek a száma, de a kevésben több evangéliumi erő van, mert ahoz, hogy valaki öntudatos protestáns legyen, több szellemi képesség, nagyobb lelki erő, magasabb fokú felvilágosodottság és bizonyos határozott, erélyes egyéniség szükséges. Ezeknek bir-

tokában juthatunk el az Istenség teljes megismerésére *öntanítás útján* és azzal a valódi megnyugovásra.

Miképen tilthatná meg Isten, a ki épen maga akarja felemelni magához az ő teremtményeit, hogy őt az ember keresse, hogy azon az úton próbáljon eljutni Ő hozzá, a melyet ő, az Isten mutatott meg neki! Mert Isten akarata nélkül e világon semmi sem történhetik, bizonynyal egy olyan fontosságú esemény még kevésbé, melyben egy teremtmény óhajjt egyesülni az ő teremtőjével. Ez óhajban ott van a hit, Isten pedig csak hitet kíván.

Harasztoson, 1900. október 2-ik napján.

Nagy István.

KÖZÉLETÜNK.

Jelentés és Kérelem

az „Erzsébet királyné ösztöndíj-alapítvány” ügyében.

A napokban múlt két éve annak, hogy azon általános nemzeti gyász hatása alatt, a mely nagyemlékü felséges királynénk megrendítő elhunytá folytán nehezedett hazánkra és nemzetünkre, egy „Erzsébet királyné ösztöndíj-alapítvány” létesítése iránt indítottunk mozgalmat, azzal a nemes szándékkal, hogy az alapítvány a debreceni ref. Kollégiumban tanuló egy vagy több legszorgalmasabb és legjobb előmenetelű, szegénysorsú ifjúnak felekezeti különbség nélkül való jutalmazására és elősegítésére használtatván fel, ez ősi főiskolában, ref. egyházunk és városunk méltó dicsekedésében, folytonosan s az idők végéig fentartsa és hirdesse a nagy királyné áldás s emlékezetét s az iránta érzett hálás kegyeletet.

Az általunk készített „Felhívás”, a melyet szűkebb körü megállapítás után városunk értelmiségének legkülönbözőbb köreiből összehívott lelkes férfiak értekezlete magáévá tett, rövid idő alatt igen szép eredményre vezetett, mert az önkénytes adományokból 6004 korona állott, mint befizetett s takarékpénztárilag kezelt összeg az alapítvány céljára rendelkezés alatt f. 1900. évi június 30-án, a következő 1901. évi jan. 1-én pedig, még ha újabb adományok nem járúlnak is az alapítványhoz, az alapítványi tőke a kamatok hozzájárulásával körülbelől 6150 koronára fog felemelkedni.

Midőn ez örvendetes eredményről a t. közönséget tájékoztatni kedves kötelességünknek tekintjük s ekként jelezzük azt, hogy az „Erzsébet királyné ösztöndíj-alapítvány” mostani tőkeerejével is egyike leendő főiskolánk legtekintélyesebb hasoncélú alapítványainak, a mely úgy a nagy királyné emlékéhez, mint főiskolánkhoz e tekintetben is teljesen méltó: egyúttal nem múlászthatjuk el ez alkalmal sem, hogy mindazoknak, a kik egyrészt a megboldogult királyné Ő felsége iránt való kegyeletből, másrészt ősi főiskolánk iránt érzett hálából és ragaszkodásból a fent jelzett tekintélyes alapítványi összeg megteremtéséhez adományaik vagy másféle közreműködésük által hozzájárulni kegyesek voltak, őszinte köszönetünket s tiszteletteljes elismerésünket nyilvánítsuk. Minthogy az adakozások folyamán az adakozók nevei adományaikkal annak idejében a hírlapokban közölve voltak: mintegy további buzdításul, ezút al csak a legnagyobb összegek adományozóit említtük fel ismételve, míg a teljes névsort a gyűjtés befejezése s az alapító oklevél elkészülte után és az

utóbbival együttesen fogjuk még egyszer hálás elismerésünkkel kapcsolatban nyilvánosságra bocsátani.

A legnagyobb összegek adományozói között találjuk első sorban gróf *Degenfeld Sándor* egyházmegyei gondnok urat, a ki nemes áldozatkészséggel szokott mindenkor előljárni ott, a hol egyházi és iskolai érdekeink támogatásáról van szó, a ki nejjével együtt 300 koronát adományozott az alap céljaira.

200 koronát adományoztak egyenként: a *debreceni dalegylet*, a mely tisztos testület kiváló buzgalommal karolta fel az ügyet s egy műkedvelői előadásban is nagy érdeme van, a mely 700 koronát jövedelmezett az alapítvány javára, a *debreceni első takarékpénztár*, *Reichmann Ármin*, az izr. hitközség elnöke és *Márk Endre*, kollégiumi ügyész, ügyvédi kamarai elnök, a kinek nemesak tekintélyes adományáért, hanem más tekintetben is *legtöbb érdeme van az alapítvány körül*, minthogy alólírott által felkértevé, egész lelkesedéssel vette kezébe az ügyet s fáradhatlan buzgóságot fejtett ki úgy a mozgalom megindítása és a gyűjtés körül, mint az adományok beszédese és kezelésében kezdettől fogva mai napig.

Külön kell megemlékeznünk minden jóért és szépért ifjúi hévvel lelkesedő nagyérdemű püspökünk, főtiszt. *Kiss Áron* úrnak 120 koronát tevő kegyes adományáról.

100—100 korona adománnyal járútlak a nemes célhoz: gróf *Teleki László Gyula*, dr. *Wolaffka Nándor* r. kath. v. püspök, az *alföldi takarékpénztár*, *Biedermann József*, a *debreceni izraelita hitközség*, *Hartstein Péter*, s a debreceni ref. *főgymnasium tanári kara*.

50—50 koronát adományoztak: dr. *Kola János* orsz. képviselő, dr. *Magoss György* ügyvéd, a *szállások és vendéglősök* társulata, a *debreceni termény és árúraktár*, a debreceni *István-gőzmalom*, a *hódmezővásárhelyi nőegylet*, a *békésbányai ref. egyházmegye*, *Horváth István*, az *orthodox izrael. hitközség*, dr. *Kemény Mór* ügyvéd, az *EMKE* debreceni fiókja, *Udvarhelyi Géza* városgazda, a *debreceni pincér-egylet*.

60 koronát adományozott *Horváth János* építész. Különös elismerést érdemelnek még a gyűjtés körül kifejtett fáradhatlan buzgólkodásukért *Ilosvay Endre* szatmármegyei főszolgabíró úr, a ki négy ízben összesen 137 koronát gyűjtött és küldött be, továbbá *Vetésy Béla* úr, a ki 106 koronát szolgáltatott át gyűjtésének eredménye gyanánt. De méltó elismerés illeti egyházkerületünk esperesi karának két érdemes tagját: *Szabó János* és *Széll Kálmán* urakat is, a kik a maguk körében az alapítvány javára szintén eredményes buzgólkodást tanúsítottak.

Az adományok nagyobb része városunk lelkes közönségének áldozatkészségéből származott s valóban jól esett szemlélnünk, hogy a főiskolánk iránt való jóakarát városunk művelt közönségében ez alkalommal is felekezeti különbség nélkül nyilvánkozott meg, aminek bizonyítékául elég rámutatnunk az adakozók díszes sorozatára. De különösen is ki kell emelnünk e tekintetben izraelita polgártársainkat, a kik az épen kereskedői körből utólag megindított parallel gyűjtési mozgalom dacára is, félre nem ismerhető készséggel és buzgósággal karolták fel az alapítvány ügyét, nem árúlván el oly visszaütésítő féltékenységet főiskolánk iránt, mint némelyek azok közül, a kiket régebbi és szembeötlőbb hálakötelezettség csatolhatná az alma materhez.

Midőn a fentebbiekben a szíves adakozókat az alapítvány mostani állásáról tájékoztatni s köszönetünket ismételve kifejezni kívántuk, tudatjuk egyuttal lapunk egész t. olvasó közönségével, hogy az *alapítvány javára adományokat még folyvást elfogadunk, annnyival inkább, minthogy bizonyára nagyon sok egyházi és világi buzgó férfiú van még kerületünkben, a kik a nagy királyné iránti kegyeletről s főiskolánkhoz való benső ragaszkodásuknál fogva az alapítványhoz járulni hajlandók lesznek, mihelyt arra figyelmök felhívatik.*

Tisztelettel és bizalommal kérjük fel tehát a nt. esperes és lelkész, valamint tanár és tanító urakat s más buzgó világi férfiakat is, hogy ez alapítvány ügyét újabban is pártfogásukba venni, ahoz bármily csekély adománnyal hozzájárulni és saját ismeretségi körükben lehetőleg adományokat gyűjteni is sziveskedjenek, hogy annál több jóra való, szegénysorsú ifjú s annál hatályosabban érezhesse majdan főiskolánkban ez alapítvány áldásait s hogy annál méltóbb legyen az alapítvány az elhunyt felséges királyné halhatatlan nagy nevéhez is.

Az alapítványt a jövő év tavaszán fogjuk az alapító levél bemutatásával együtt, *melyben az összes adakozók nevei megörökítettnek*, a tiszántúli ref. egyházkerület közgyűlésének bejelenteni, minek folytán az 1901—2. tanévben már az alapítvány megnyílik s kamataiból a megfelelő ösztöndíjak kiadhatók lesznek.

Az adományokat *Márk Endre* kollegiumi ügyész úr kezeihez kérjük továbbra is küldeni, a ki páratlan buzgósággal intézi folyvást az alapítvány ügyeit s gondoskodik arról, hogy a begyűlt összegek azonnal gyümölcsözőleg helyeztessenek el.

Azon érdemes férfiak, a kik egyházkerületi közgyűlésünknek tagjai s az alapítványhoz, bizonyára csupán azért, mert figyelmüket kikerülte, még eddig nem járultak, a napokban összeülő közgyűlés alkalmával is átadhatnák e nemes célra szánt adományukat *Márk Endre* ügyész úrnak, a ki nyomtatott felhívással kapcsolatos gyűjtő-íveket is bocsáthat kívánatra bárkinek rendelkezésére.

Tisztelettel kérjük végül azokat, a kiknél még gyűjtő-ívek vannak, hogy azokat az adományokkal együtt szintén beküldeni mel' óztassanak.

Debrecen, 1900. nov. 8.

Dr. Bacsoni Lajos.

Választás után.

H.-Szoboszló, 1900. nov. 4.

Szép söt lélekemelő jelenetnek volt tanuja ma egy hete a hajdu-szoboszlói ev. ref. egyház egyszerű belseje.

A templom minden zugát megtöltötte a lelkészválasztásra összesereglettek több ezerre menő tömege, mely nyugodtan s türelmesen várta a választástvezető elnökség megérkezését.

Mélységes csendben kezdte meg *Rázsó Gyula* alispán egyházmegyei tanácsbíró a választókhoz intézett beszédét, melynek folyamán háromszor egymásután kérdezte fel a jelenvolt választókat, hogy közfelkiáltással kívánnak-e választani, s ha igen kit?

E három izben feltett kérdésre mindannyiszor orkánszerűleg harsant fel a mindent magával ragadó lelkesültség zaja, zugva, mint a fergeteg, rohanva, átförve, áthágva minden akadályt, mint a romboló áradat.

Az elméken egy gondolat cikázott át, az ajkakon

egy név menydörgött és zugott percekig, ez hogy: *„Eljen Baltazár Dezső.”*

E csatakiáltás észbontó ereje önkivületbe ejtette a lelkeket s az Isten egyszerű imádasához szokott falak sokszorosan viszhangzottak Isten ügyének e szokatlan dicsőítésétől.

Midőn az elnökség a dr. *Baltazár Dezső* egyhangu megválasztását jelentő határozatot kihirdette, az arczok kigyultak, a szemek könnyektől ragyogtak, a szivekből mély hálaszerű sohajok törtek ki, melyek, mint a „jó-illat” oltáráról felszálló füstfelhő, Isten zsámolya körül települtek meg.

E jelenetek hatása lelkünkben sokáig fog élni.

Ez egyhangu választás messze vidéken fogja hirdetni a szabadsági ev. ref. egyház hiveinek magas értelmiségét, szabadságra érett voltát, az önkormányzatra jogosultságát, egyháza iránti erős ragaszkodását, melynek még a pártszenvédelemet is képes alárendelni.

Az egyetértés e megható nyilvánulása, a szeretet és bizalom ily egyhangu megnyilatkozása az új lelkész iránt, míg egyfelől dicsősége leend az egyháznak, más felől záloga a szebb jövőnek, mely után buzgó imádság epedez sok ezrek ajakán.

Békesség volt az, a mire törekedtünk az egész választás folyamán, ez eszme egy érzelem, egy akarat legyen továbbra is törekvésünk főcélja, s mit óhajtunk, el nem marad: az egyház fényre derül.

És most berekesztjük visszapillantásunkat új lelkészünk e szíves üzenetével:

„Köszönet az örvendőknek, a bánkódóknak békesség.”

Padrah S.

A tiszavidéki ev. ref. lelkészi kör értekezletéről.

Innét s tova 9 éve annak, hogy néhány buzgó lelkész közreműködése, utánjárása folytán megalakult a tiszavidéki ev. ref. lelkészi kör. Azon a szép rónán, azon a jó magyar vidéken alakult meg, hol a néma egyhangúságot a sok folyók, a Tisza, Szamos és Túr csendes zajgása, de oly sokszor ezen folyók árviz hullámai zavarják meg. Ilyenkor aztán hónapokig nem érintkezhetik egyik község a másikkal, minden község a maga bajával, küzdelmeivel van elfoglalva. És mikor elvonulnak a hullámok, lefolynak a szennyes habok: a gazda körül néz: „mi maradt meg az én vetésemből?” Szomorúan látja, hogy munkája eredményét mennyire megdézsmálta az árviz, mely mint lopó tört reá, elhordva vetését, kisoványította megjavított földjét.

Hiszem, hogy így gondolkozott egyik lelkész gazda, midőn a pusztuló határt látta. Beh' megritkult a vetés, beh' sok szennyes viz maradt még benn a határban! Erről már gondoskodik, mint lehetne vállvetett erővel az árvizből megszabadítania határunkat.

De más baj is van itt! Szellemi vetéseink is mindjobban több-több kárt szenvednek. Ide is valami szennyes ár tolokodik be, mely veszélyezteteti zárközött-ságunk, puritán egyszerűségünk mellett is egyházi életünket. Sorakozni kell s vállvetett munkával kell e bajon segítenünk, hogy a pápák jeles katonáival megküzdhessünk. Így szervezkedett a kis sereg, a lelkészbarátok köre, mely 16 tagot vett fel körébe, hogy az egyházi élet minden mozzanatait figyelemmel kísérve, úgy működjék, hogy az ellenséggel szembe szállva, lelki örökségét megvédhesse.

Jó Béteky Albert Bot-Palád jeles papja volt a vezető. Utánna jött 15 hű tag és még egy kül-beltag,

a kit alapszabály szerint fel nem vehettek ugyan az értekezlet tagjai közé, de mindig szíves lélekkel fogadták köreikbe.

Bélteky Albert 9 évi faradhatlan vezetés után visszalépett a vezetéstől. Nem akartuk bocsátani, de ment, mert annyira megtépett jó lelke, — egy végzetes családi fátum folytán, — vissza óhajtott abba a magányba, hol csendesen elborult lélekkel áldozhat fájó keserveinek.

A kör *F. Varga Lajossal*, az új értekezleti elnökkel folytatja működését. A jeles költő, jó pap, szatmári ev. ref. egyházmegye tudós s aranytollú főjegyzője otthonosnak találta magát az elnöki székben. Hiszen eddig is, ő adott munkát, ő vetette fel az eszméket, ő dolgozott legtöbbit. Most meg úgy neki lát fontos elnöki tisztének, hogy maga mellett dolgoztatja a közlegényeket is és pedig annyira, hogy már 4—5 óra nem elég ügyünk megbeszéléséhez. De dolgozik is a kör szépen, nem az egyh. közigazgatás kérdéseivel foglalkozik, hanem azon munkálkodik főképen, hogy miként lehetne és miként is kell a fekete sereg ellen határozatosan védekeznünk. A másik vívmány az, hogy jeles munkát, szellemi terméket terjeszt az értekezlet egy-egy tagja az értekezlet elé.

De térjünk a napi rendre.

Szeptember 25-én tartotta meg őszi értekezletét a kör *Csaholez* községben *Selyebi Géza* lelkész-társunk meghívása folytán *Dávid Sándor* tartalmas, jeles szónoklatot tartott a templomban, melyet az értekezleti tagokon kívül nagyszámú hallgatóság lekötött figyelemmel kísért.

Az értekezletet *F. Varga Lajos* nagyszabású, figyelemmel hallgatott és lelkesedéssel kísért beszédjével nyitotta meg, melyet egész terjedelmében e lap más hasábjain fogunk közölni. E szép, tartalmas beszéd az értekezleti jegyzőkönyvbe szórul-szóra közölni és elismerés nyilvánítása mellett bevétellett.

Elnök jelentést tesz a kiírt pályázat eredményéről. Az egyházi beszédre (a század végére irt egyházi beszédre) beérkezett pályaművek közül a bíráló bizottság egyhangúlag *Kassay Béla* istvádi lelkész pályaművét ítélte jutalomra méltónak. A pályadíj e mű szerzőjének kiadatott.

Ujabbán két pályamunka tüzetett ki. Az egyik egy karácsonyi agenda, melynek beküldési ideje az elnökhöz 1900. nov. 15. A másik egy „egyházi állapotainkat tárgyaló vezércikk“, mely a debreceni, vagy a budapesti ev. ref. egyházi lapban jelennék meg; ez utóbbit az értekezlet tavaszi értekezletén bírálja meg.

Értekezleti elnök méltatja a hódmezővásárhelyi egyházkerületi értekezlet erkölcsi hasznait s constatálja, hogy úgy a szellemi, erkölcsi, vallásos vívmányokra, mint legkivált a protestáns összetartozandóság érzetére, a kerületi egyh. értekezlet kitérő hatással volt. Csak azt sajnálja, hogy egyházmegyénk, — mely legtöbbit tett az egyházi értekezletek létrehozása körül, annyira, hogy a kezdeményező is ez volt, — nincs képviselve a választmányban. Hiszen jeles esperesünk nem lett oda beválasztva. Ez sajnosan esik nekünk, kik e téren a kezdeményező szerepet vittük.

Ismertetve lett *Novák Lajos* sárospataki ev. ref. theol. akad. tanár temetési énekes-könyve. Értekezlet hangsúlyozásával annak, hogy a dogmatikai kifogás, melyet ellene egyik utóbbi bírálója felhozott, meg nem állhat, — egyhangúlag a jeles művet használatra elfogadja és az egyházaknak melegen ajánlja.

Értekezletünk egyik jeles tagja confirmáció katejáj-

nak egyes részleteit felolvasta. Miután ez a mű pályamunka leendő, bővebben nem ismertetjük, de constatjuk, hogy a mű felolvasott részletei a legjobb benyomást keltették s örvendő látjuk tagjaink munkálkodásra képes s hasznos voltát.

Több érdekes teendőinknek megbeszélése után azon törekvéssel oszlott fel értekezletünk, hogy egyházunk s hazánk felvirágoztatásáért, mint a multban, úgy legkivált a mai veszedelmes jelenben, minden katonára, ha közkatonára is, lelkiismeretes hűséggel, valóságossággal, munkálkodással megállja a helyét s ha kell, felveszi a küzdelmet.

Túrparti.

Megnyitó beszéd.

— A „Tiszavidéki lelkészi kör“ értekezletén, Csaholecon 1900. okt. hó 25-én elmondotta: *F. Varga Lajos* elnök. —

Tisztelt lelkészi kör!

Mielőtt értekezletünk rendes folyamatnak indulna, engedje meg a tisztelt lelkészi kör, ha néhány szó elmondásáig kikérem becses figyelmét.

Lehetetlen, hogy akkor, midőn egyházi, vallás-erkölcsi dolgaink családi megbeszélésére jöttünk össze, lehetetlen, hogy magyar protestáns egyetemes egyházunk ez időszerű helyzetére is rá ne terelődjék a figyelmünk.

Mondják, tisztelt lelkészi kör, hogy a ki messze akar látni, az magasra lépjen, vagy más szavakkal: a közéletet, a közállapotot, legyen az akár általános socialis, akár politikai, akár egyháztársadalmi — megbirálni, kritikai szempontok szerint méltatni csak annak sikerül valójában, a ki magasabb látópontra helyezkedik.

Való igaz! Mert bizonyos, hogy a rendes, köznapi nívóju nézőpontról távolba merülni törekvő szemünk látó körét mindig korlátozni fogják a velünk egy szinten élő s közvetlen közelünkben mozgó lények és tárgyak. Így az életviszonyok szemlélésénél általánosabb, egyetemesebb ösmeretre, a való helyzet megállapítására törekedvén: a köznapiság szűk keretében mozogva, nem fogunk célt érni, nem fogunk tiszta látásra jutni; nem, mert az elibünk toladó kisszerű események zavarni fogják nyugodt szemlélődésünket gátolni fogják higgadt, pártatlan véleményünk kialakulását.

Való igaz, hogy a völgy ölen rejtőzködő pásztor-kunyhóból csak fákat látunk egymás mellé sorakozni a lejtős hegy oldalán; de a felhőkben mosdó hegy gerincéről látni fogjuk magát az erdőt, s látni fogjuk rajta kívül a messze távolban nyüzsgő életet; sőt nem kell hozzá nagyító üveg, hogy észre vegyünk, meglássuk azt a törvényszerű szükségességet is, mely medret és irányt szab az alant hullámozó élet folyamának.

Nos, a mikor én egyetemes magyar protestáns egyházunk mai helyzetét tömör vonásokban feltüntetni akarom, megkísérlem tisztelt lelkészi kör, kissé magasabb néző pontra helyezkedni. S a nélkül, hogy a Nébő hegyén álló nagy nevű népvezér, Mózes mellé merném magamat állítani, talán sikerülend való helyzetében bemutatnom magyar protestáns Izraelünket s mai küzdelmeinek színterén túl rámutatnom az igéret-földének ama vidékére, mely az én lelki szemem előtt elterül s melynek einyeréséért magyar protestáns egyetemes egyházunk küzd s a hova hitem és reménységem szerint előbb-utóbb el kellend jutnia, ha a pokol minden hatalmassága állaná is útját.

Magyar protestáns egyházunk mai helyzetének

megítélésénél két csoportba oszlanak a vélemények. Egyik felől a pessimistáké, másik felől az optimistáké.

A pessimisták már nem is alkonyt, de éjféle sötétet látnak magok előtt, a nélkül, hogy látnák és remélnék az annak méhéből kikéiő, fölhasadó biboros hajnalt. Magyar protestáns egyházunk dicstelen bukását siratják már is — a föltámadás reménye nélkül.

Az optimisták ép ellenkezőleg: ragyogó dél színben látják ma is a napot. Szerintök felleg sincsen, szél se lebben, nemhogy förgeteges jégeső pusztitáná vetéseinket. Micsoda rémes álomból riadoznak annyian? Hiszen a tenger nyugodt, a tenger csöndes, szentegyházunk hajója békésen ringatózik a szeliden alvó hullámok ölen, biztosan halad az örökkévalóság révpártja felé.

Mondanom sem kell, hogy egyik nézetet sem osztom. Sőt állítani merem, hogy nem is szabad osztanunk egyiket sem, ha méltók akarunk lenni evangéliumi tiszta eredetünkhöz és hűek történelmi nagy tradícióinkhoz. Nem, mert az első a gyáva kishitűség szülötte, a második az elernyesztő tunyaságé. Már pedig a gyáva kishitűség evangéliumi tiszta eredetünkhöz nem méltó, az elernyesztő tunyaság pedig történelmi tradícióinkkal homlokegyenest ellenkező.

Középen az igazság, tisztelt lelkési kör!

Van baj, van veszély; vannak fellegek szentegyházunk egén; zúg a szél és korbácsolja a szenvedélyek vizeit szentegyházunk hajója körül; épen azért nem ok nélkül hánykodik az ez időszert nyugtalanul ide s tova

De ez még nem ama mély torkú Oreus, nem ama mindent benyelő éjféle sötétség, s még csak nem is az az alkony, melynek úgy tetsző közeledtére bús sirámokat zengenek sokan, sietvén e parentálni már-már sirba roskadni vélt szentegyházunkat.

Van baj, van veszély. A mi régi, ős ellenségünk, az ultramontán klerikalismus ismét tátott szájjal jár körül, keresvén a kit benyelhessen.

Vannak föllegek szentegyházunk egén, feketék, sötétek, csapást, pusztitást ontó fellegek, a minthogy nem is lehet másként ott, a hová ama fekete csuhás, sötét lelkű hadsereg, az ultramontán klerikalismus fölto lakodik. Zúg a szél szentegyházunk hajója körül, a gyűlölet vadul dühöngő szele; zúg hogy mélyeséges örvénybe sodorja, hogy elnyelje, hogy szörnyek prédájává tegye bárkánkat a benne levőkkel egyetemben.

S azok a szörnyek? . . . Ők, az ultramontán klerikalismus emberei. Hálójuk kézben, karinaik kinyújtva, szájok kítátva — a zsákmányolásra.

Mindez való igaz. Mindezt jól látják s beösmérik ma már nemcsak a hozzám hasonló kis kaliberű emberek, de egyházunk amaz oszlopférfiai is, a kik nem arról ismeretesek, hogy rémlátók volnának, sőt beismerik, hogy így van a hazai közéletünk terén messze magasan kiemelkedő ama fényes nevű hitsorsosaink is, a kik másnemű vonatkozásaikban szintén exponáltak lévén, jó ideig nem tudták hinni, nem akarták bevallani, hogy felekezeti viszonyaink a mai állapotra jussanak.

Pedig látni való volt, hogy ez a situáció előbb-utóbb bekövetkezik. Látni való volt már akkor, midőn az egyházpolitikai törvényeket sanctionálta törvényhozásunk legfelsőbb faktora. Ám voltak is, a kik az eljövendőkre újjal rámutattak; voltak, a kik megmondották előre, hogy az egyházpolitikai törvények föloldják szárnyait ama fekete sáska hadnak s kaput tárnak a reactió lólábú szellemeinek.

Cassandrák voltak,

(Vége köv.)

Protestáns imaházak a b-gyulai vármegyei kórháznál!

Ilyen célra való adakozásra hívta fel Békésvármegye közönségét hónapokkal ezelőtt a vármegye alispánja. A felhívást megküldte a békési ref. egyház egyik lelkészének is, a ki azt a presbyterium elé terjesztette. Az egész presbyterium a legnagyobb lelkesedéssel fogadta az eszmét s a lelkész adakozásra való felhívását. A presbyterium jelen volt intelligens tagjai egész lelkesedéssel keltek támogatására s egyik egy, másik más jó eszmével járult azon indítvány támogatására, hogy a békési presbyterium töle telhetőleg karolja fel az ügyet. Az egyháznak van elég terhe és nem csekély adóssága. De a 40—50 jelenlevő egyén közül senki egy szóval sem ellenezett semmit, mindenki csak helyeselt; valóságos pünköszt ihlet szállotta meg a lelkeket. Egyik intelligens presbyter indítványozta, hogy szavazzon meg a presbyterium az egyház pénztárából 200 koronát. Másik indítványozta, hogy mikor a gyűjtésre legalkalmasabb lesz az időpont, ősszel, eszközöljön a presbyterium gyűjtést erre a célra a tehetősebb egyháztagok között. Mindent elfogadott a presbyterium, egész meghatottsággal. Presbyterek készséggel, önkényt ajánlkoztak a gyűjtésre.

Mindez tudatva lett az alispánnal. A ki azonban nem tartotta érdemesnek avagy csak egy szóval is válaszolni a jelentésre mindezeideig. Pedig a presbyterium várt volna némi további tájékoztatást.

Most azután a legutóbbi vármegyei közgyűlésen kérdést intézett az illető lelkész az alispánhoz egyebek között ebben a tárgyban is. A ki feleletét azzal kezdte, hogy nem tudja, hogy a vármegye kívánja-e, hogy feleljen a kérdéseire, mert ő nem tartja érdemesnek velők foglalkozni. Mégis mondott azonban annyit, hogy ő megtette, a mit tehetett egy ilyen imaház létesítése érdekében, de sikertelenül. Csupán egy egyén küldött erre a célra öt forintot. Felszólaló is küldött levelet de pénzt nem.

Felszólaló harsogó „elállás“ közt tehette meg kérdését, s még harsogóbb „eláll“-ozással igyekeztek gátolni az alispán szavaira való válasz-adásban. Válaszul elmondta, hogy milyen tartalmú és természetű volt az ő levele. Hogy mikor egy erkölcsi testület megszavaz valamit, az készpénz.

Valóban, ha az imaház érdekében így követelt el az alispán mindent, mint Békéssel, akkor nem csoda, ha actiója eredménytelen marad s a protestáns imaház a jövő zenéje marad. Így lett méltányolva a békési ref. egyház szent lelkesedése.

Pedig, kérjük, valjon jól van-e az, hogy egy legnagyobb részben protestáns vármegyének a kórházánál csupán r. kath. kápolna van, rendes káplánnal ellátva a róm. kath. nagybirtokosság s a nagyváradi püspök adományából? Jól van-e az, hogy a kórházba r. kath. apácák vannak beplántálva, a kiknek némely része alig tud valamit magyarul? Jól van-e az, hogy egy protestáns vármegye közköltéségen épült kórházának, összes gyógyintézeteinek pápista jelleg van adva? A nagy contingenszt kitevő protestáns betegeknek nincsen-e szükségök a lelki gondozásra?

S valjon 5 frt lenne-e az az összeg, melyet e célra a prot. áldozatkészség hozna, ha ez az ügy kellőleg kezeltetik? Hallod-e Békésvármegye prot. közönsége? Ez a te egyházad iránti buzgóságod, ez áldozatkészséged, ez szegény betegeid iránti könyörületességed. Igaz, hogy nekünk nincsenek Békésvármegyében mágná-

saink s nem vághatja ki egy imaháznak a költségét közülünk egy-két ember. De ha szívünkre teszük az ügyet; talán nem is csak öt forint telnek tőlünk. Azután mi emlékezünk arra, hogy az alispán egy gyűlésen, egy miniszteri leiratot olvasott fel, melynek egyik pontja olyan formát tartalmazott, hogy a vármegye hozzá járulni tartozik a r. kath. kápolna létesítéséhez. Igaz, hogy nem lett rá szükség. Valjon az a leirat nem lenne a prot. imaházra is vonatkoztatható?

Mi ezt a kérdést eléggé fontosnak tartjuk arra, hogy foglalkozzunk vele. Egyházunk érdeke forog itt is kérdésben. Minden ponton meg kell azt védenünk. Semmit sem szabad kicsinyienünk, mert sok kicsi sokra megy. Annyi protestáns lelkész és egyházi téren szereplő egyén van a vármegyén, valjon nem tehetnének e valamit ebben az ügyben? Közönyösen nézik e, mikor valakit ilyen kérdésben letorkolnak?

Prot Están.

NEKROLOG.

SZILÁGYI MÁRTON

(1842. október 28—1900. október 21.).

(Vége.)

Füzesgyarmati lelkészkedése alatt az egyház és iskolai ügyek iránti tevékenységének buzgóságának áldásos következményei közül elég legyen felemlitenünk a szabad iskoláztatás intézményének, ezzel egyidejűleg egy új egyházi adókulcsnak behozatalát, mely ugyan előbb, 1883. évi május 3-án tartott egyházközségi közgyűlésen fogadtatott el, számba sem vehető kisebbséggel szemben, a nagy többség részéről a maradékok előtt soha el nem felejthető lelkesültséggel, de az akkori lelkész, boldogult Csánky Benjaminsnak 1884. április elsején bekövetkezett halála miatt életbe nem lépett, csakis nt. Szilágyi Márton lelkész erélyének köszönhető, — a ki egy-két szövívő ember önzésből támasztott rosszakaratu mozgalmát legyőzte, — hogy az ingyen iskoláztatás 1887-ben tényleg életbe léphetett. Még előbb 1886-ban, a közbirtokosság uzarföldjének szíves felajánlása folytán, a csaknem száz évig használt, nem is összhangzó két harang helyett, 3 nagyobb s egészen új harangokat öntet 6281 frt 60 kr. költséggel. Majd a szabad és kötelező iskoláztatás behozatalával, de meg a lakosság gyors szaporodása folytán is az iskolák s azokban a tanerők szaporításának szükségessége elodázhatatlanná válván, vas akarattal, erős következetességgel egymásután állíttatja fel, előbb 1888. isk. év elején a gátontúli parallel kis fi-iskola épületét s tanítói lakot melléképületeivel 5196 frt 61 kr. költséggel. Ugyanazon évben az egyház magtárához ragasztva építteti a gondnoki szobát 100 frt költséggel. Az 1890—91-iki évben az 1834-iki földrengés folytán megrepesztett gyönyörű templomának boltíveit vasbékötések által megerősítetteti, a keleti oldalon cinteremmel, a déli oldalon szélfogóval, körül a tetőzetet cinkesatornával, a tornyot, templomot villámhárítóval láttatja el, kívül-belől teljesen kimeszelteti, szószéket, úrasztalát, papszéket és ülőpadokat kifesteti, kiaranyoztatja, a toronyba új órát tétet Homoki Péter presbyter és fiai adozatkészségéből (805 frt), szóval e gyökeres javítás által egészen új ábrázatot adott a különben is csinos templomnak 9431 frt 47 kr. költséggel. A lelkészlakon 1892-ben egy külön álló csinos kápláni szobát és magtárt, a rektori lakon pedig pincét s fölötte kamarát létesít 1241 frt

98 kr. költséggel, mely kiadáshoz a sajátjából 200 frttal járult. 1894-ik isk. év elején létesíti a nyolcadik tanítói állomást, melynek tan- és lakhelyisége 4025 frtba került. Ugyanezen évben az egyház magtára és kisebb leány-iskola közt eddig haszonnélkül heverő kis területen egy bolthelyiséget emeltet 350 frtért, az egyház faiskoláját léckerítéssel véteti körül 150 frt költséggel, 1895-ben templomunk szépségének, éneklésünk ájtosságának emelésére 3800 frt költséggel egy 14 változatu csinos alaku és szép hangu orgonát állított be. 1896 ban a gátoninenni kisebb leány-iskola udvarán új eszerp-fedelű öl és szükséghelyet épített 598 frt 80 kr. költséggel, végül 1899-ben megalkotja az egyházfenntartási alapot az előző évekről ezen nagy kiadások mellett is megtakarított 1000 frt készpénzzel. Mindezen alkotásokra — 32175 frt 46 kr. — csak egy izben vettettet ki az egyházközség tagjaira 5557 frt 33 kr. pénzádó, a többi az ő odaadó tevékenysége folytán, részint a hívek buzgóságának, adozatkészségének, részint az okszerű gazdálkodás és takarékoságnak eredménye.

Már ezen alkotásaiért is méltán írható az egyháztanács az általa kiadott gyászjelentés homlokára: „Nem halt meg az, ki úgy élt, miként ő”.

Érdemeit, tehetségeit elismerte, méltányolta úgy saját községe, mint az egyházmegye, a midőn községi és megyei képviselőnek, egyházmegyei aljegyzőnek választotta meg, ezen egyházmegyei aljegyzőségről azonban gyengélkedésére való tekintetből a legutóbbi időben lemondott.

1893-ik évben támadta meg először testszervezetét a romboló májbetegség, melyből orvosainak s hű nejeének gondos ápolása következtében akkor egészen kigyógyulni látszott, fájdalom, csak látszott! mert a pusztító kór folytonosan bent lappangott az erős lelkű ember testében, ez év nyarán megújulva, kettőzött erővel tört ki, október 21-én este 9 órakor gyászos halállal végződött.

Halálát fáljalják hű neje Szabó Ida, az elhunyt apa nemes nyomdokain haladó, szép reményekre jogosító egyetlen gyermeke Szilágyi Dezső harmadéves bölcsész a kolozsvári egyetemen, számos rokonság, a fő nélkül maradt egyháztanács, és a pásztor nélkül maradt füzes-gyarmati ev. ref. egész nyáj.

Temetése október 24-én d. e. 9 órakor ment végbe, nagyszámú közönség fájdalmas részvéte mellett. Az elhunyt végakaratahoz képest imát mondott felette a gyászszal bevont templomban nt. Szabó János esperes intézkedése szerint — ki e sajnos eset alkalmával az egyházmegyei gyűlés vezetésével volt elfoglalva, — nt. Tóth József k-ladányi lelkész, a sírnál pedig T. Vörös Zsigmond helybeli rektor, T. Kovács Béla s. lelkész és alólírott tartottak rövid sir és búcsú beszédet.

A helybeli dalárda úgy a háznál és a templomban, mint a sírnál, megható gyászdalokat énekelt.

A hű munkásság jutalmául a kegyelet, hála és áldó emlékezet virasszanak álmai felett.

Nyugodjék csendesen a hív,
Odalent már nem fáj a szív!

Béke poraira!

Papp Lajos,
nyugalomra lépett lelkész tanító.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Gyülekezeteink köréből. *Kisujssálláson* november hó 1-ső napján alkalmi beszéd és ima tartása

mellett, hetven árva gyermek, ruhával és tankönyvekkel, — mely ezernégyszáz koronát meghaladó kiadást tesz, — láttatott el, az ev. ref. egyház árvapénztára által. — **Ssabó Lajos**, volt n.-ecsedí segédlelkész, kit a domahidai gyülekezet szept. 23-án hívott meg lelkészéül, állomását folyó hó 4-én elfoglalta. Szívesen üdvözöljük új lelkész társunkat s őszintén kívánunk sikert, áldást lelkészi munkájára. — **Hódmező-Vásárhely**. A reformáció emlékét a h.-m.-vásárhelyi ev. ref. főgymnasium is megünnevelte, most már a napján; d. e. 9 órakor a teljes tanári kar s az igazgatótanács elnöke jelenlétében, az ifjuság szépen öszhangzó vegyeskari éneklése közben Bányai Sándor vallásnár alkalmi imát és beszédet tartott. Beszédében a reformáció mellett tekintettel lévén arra is, hogy a magyar nemzet ker. vallásra térésének 900-ados fordulóján vagyunk, hazafias szellemben mutatta fel, hogy minő áldás volt nemzetünkre a ker. vallás és minő áldás volt ismét a reformáció. Végül más nemzetek életéből is példákkal igazolta az evangyeliomnak felvilágosodást, erkölcsi jobbulást, jólétet terjesztő s ezek által megtartó erejét. Így mutatván ki Pál apostol e szavainak igaz voltát, hogy az evan gyeliom Istennek hatalma. — **A margittai** ev. ref. egyház lelkesen, a református hitet és öntudatot erősítőleg ünnepelte meg a reformáció emléknapját október 31-én. Először történt, hogy egyenesen s külön ezen a napon emlékeztek meg a reformációról. Az ev. ref. iskolákban és a községi óvodában szünet nap volt. Dél előtt ünnepi istentisztelet volt, természetesen alkalmi egyházi heszédvel egybekötve, igen népes templomi gyülekezet. az egyházi és városi előljárárság jelenlétében; ott voltak a ref. iskolák növendékei is tanítók vezetése alatt. A presbyterium határozata folytán ezentul minden évben így fog megtartatni a reformáció emlékűnepe. Dél előtt a reformáció hőskorának nagy alakjairól történt emlékezés, délután pedig az egyház közelmúlt történetéből két nemes léleknek emlékezete újított fel s adatott meg nekik a hálás kegyelet adója. Az egyház újabb időkben két nagy jótevőjének, Pálffy Károly nyugalm. honvédszázadosnak és Nagy Sándor malmesternak nyugvóhelyeit két diszes sírkövel jelölte meg ez évi okt. hó végén; az előbbi egy házastelket hagyományozott az egyháznak, melynek tiszta vagyoni értéke mintegy 2000 frt; az utóbbi az egyháznak több évekkal azelőtt kölesön adott 2240 frtnyi összegről szóló kötelezvényt visszaajándékozta az egyháznak. E két siremlék kegyeletes felavatása ment végbe okt. 31-én délután a temetőben. A lelkész kegyeletes hangú, buzdító emlékbeszédet tartott a rendkívül nagy számú érdeklődő közönség előtt, rövid élet- és jellemrajzát adva az elhunyt két jótevőnek, elmondva az alapítványok történetét s párhuzamba állítva a jelen alkalmat a másnapi nagy katolikus ünnepel, a halottak napjával. — Itt említjük meg, hogy a margittai anyaegyházhoz tartozó terebesi fiókegyházban annyira megnövekedett a reform. hívek száma (28 család), miszerint a presbyterium nagy örömmel elhatározta, hogy évenként több ízben urvacsora-osztással egybekötött istentisztelet tartassék a fiókegyházban. Az első ilyen istentisztelet e nyár végén, az ujkenyéri urvacsora-osztás alkalmából tartatott meg; a megható és lélekemelő szertartás Veress Dániel ottani földbirtokos ur lakának nagy termében folyt le. — Ugyancsak a presbyterium határozatából ez évben az egyház részére egy igen diszes kiállításu „Aranykönyv” készült, melybe az egyház javára tett

ajándékozások, adományok és hagyományozások fognak örök emlékezet okáért bejegyeztetni. — *gh.* — *cz.*

— **Kérelem a főiskola jóltevőihöz.** A főiskola, illetőleg tápintézete s szegény tanulói javára tartatni szokott őszi segélygyűjtés ideje elkövetkezett. Kibocsátjuk tanítványainkat, hogy e város nagyérdemű jólelkű közönségét keressék föl szokásos kegyadományaiknak ez évben való megújítása céljából. Minden a legcsekélyebb adományt is hálás szívvel fogadunk; amde, mivel főiskolánk terhei a reá váró számos feladat miatt folyton növekednek, pártfogóink s jóltevőink buzgóságába különös figyelemmel kell ajánlanunk collegiumunkat. Minthogy továbbá a természetbeli adományok (gabona, tengeri, burgonya stb.) rendszerint a szekerbérben és beszállítás költségeiben egész értéküket fölemészítik: arra kérjük a nagyérdemű közönséget, hogy ezeket lehetőleg mellőzni s kérelmező ifjainkat pénzbeli adományban részesíteni sziveskedjenek. A netáni természetbeli adományokat az első két napon csak fölírják s harmadik napon szállítatják be. A gyűjtés ideje november 12. és 13. hétfő, kedd, esetleg 14-ike. Debrecen, 1900. november 6. Kiváló tisztelettel dr. Bartha Béla akad. igazgató.

— **Képtárlat Debrecenben.** E hó 12-én képiállítás nyílik meg Debrecenben a városháza nagytermében. A kiállítás, mely e nemben itt első lesz, nemcsak művészeti tekintetben fontos, hanem az oktatás szempontjából is kiváló figyelemre méltó, amennyiben az ifjuságnak módjában lesz a Wlassics miniszter — inaugurálta művészeti oktatáshoz szükséges tárlatban fejleszteni — kellő tájékoztatás és magyarázat mellett — szépérzekéti. A kiállításra mintegy 160 műtárgy érkezett. többnyire fővárosi festőktől, kik közül **Németh Lajos** a tárlat rendezője, de a kiállítás lelke tulajdonképen a mi derék festőművésznünk, a debreceni kollégium gymnásiumának rajztanára, a Párisban is kitüntetést nyert **Bosznay István**, — védnöke pedig a kiállításnak **gr. Degenfeld József** főispán s egyh. kerületi főgondnok. Ő is fogja megnyitni. A tárlat létrejötté és rendezése körül még **Komlóssy Arthur** városi főjegyzőt is méltó elismerés illeti. — E helyen említjük meg, hogy Bosznay István a debrecenin kívül, mint rendesen, úgy az idén is, 5 szép festményt küldött fel a budapesti őszi műtárlatra. E képek Tisza melléki tájakat ábrázolnak, s mindmegannyi hangulatos, poetikus és pompásan színezett festmény.

— **Dr. Csürös Ferenc**, a debreceni ev. ref. főgymn. derék fiatal h. tanára a mult napokban Budapesten legszebb sikerrel tevén le a paedagógiai vizsgálatot *tanári oklevelét* megszerezte.

— **Farkas József jubileuma.** Egy kiválóan érdemes tanár tiszteletére ülnek legközelebb ünnepet. **Farkas József**, a budapesti ev. ref. theol. hírneves tanára, a derék egyháztörténetíró férfiú ez. Tanári működése 45-ik évfordulóját óhajtja megünnevelni az egyh. kerület, az egyház és iskola. Farkas József a dunamelléki egyházkerületnek 1863-tól 1893 ig aljegyzője s azóta tanácsbírája, előbb a kecskeméti, majd 1860 óta a budapesti ev. reform. theol. akadémiának rendes tanára, s a budapesti ref. egyház presbiteriumának 25 év óta jegyzője. Teljes életében a munka embere volt. Egész valója, lelkének melege, szívének szeretete egyházáé s a tudományé. Ennek él, hogy amannak használjon. Kora fiatalságától kezdve — ma már 67 évvel vállain, de az isteni gondviselés különös ajándéka képen örök ifjui lelkesedéssel, testi és lelki erőinek teljes épségében, ott áll az egyházépitő munkások sorában és küzd

fárad lankadatlan erélyvel, mint igaz ember zajtalanul, hir s dicsőség után soha sem vágyakozva. Százakat nevelt bölcseségre, Isten, hazá- és egyházszeretetre; szzak említik hálával nevét és tanítását, a melyben életet nyertek a mult és jelen, alakot az események vezérlői. Nagy kiterjedésű írói tevékenysége becses dolgozatokkal gyarapította egyházi irodalmunkat; mint tanár széleskörű ismeretei és szeretetreméltó egyénisége, mint tisztviselő ügybuzgósága és következetes pontossága s mint ember puritán jelleme által méltán foglalhat helyet egyházunk nagyjai között. A jubiléusnak volt tanítványai és tisztelői a budapesti ref. theol. akadémiánál a Farkas József nevét viselő ösztöndíj-alapot kívánnak létesíttetni és az ünnepeltnek egy emléktárgyat átnyújtani. Örömmel említjük meg e helyen, hogy Farkas Józsefet áldásos tanári működésének 45-ik évfordulója alkalmából Ő felsége *királyi tanácsossá* nevezte ki.

— **Helyreigazítás.** A legközelebbi (44.) számban közölt ének dallamába *három* hiba eszszott be: A 3-ik sor 3-ik szótága: *gyászruhát*, a c helyett *b*, a 12-ik szótág: *golgotán*, a *b* helyett *as* teendő. A 4-ik sor 9. szótága *sirjába*, a *b* helyett *as* alkalmazandó. Mit is ezennel helyre igazít a Szerk.

— **T. előfizetőink közül azokat, a kiket illet, tekintettel az év végének közeledésére, kérjük, hogy legyenek szivesek a lap előfizetési árát be- küldeni.**

— **A Szt. Lukácsfürdő kutvállalat Kristály ásványvize 1900-ban a következő kitüntetések nyerte: Páris, a francia köztársasági kereskedelmi minister véd-**

nöksége alatt tartott élelmiszerek külön kiállításán diszoklevél és aranyérem; Brüsszel L. Association internationale pour le progrès de l'Hygiène, diszoklevél és aranyérem, Bécs: Mária Josepha főhercegnő ő fensége védősége alatt tartott kiállításán diszoklevél és aranyérem; Strassburg: Hohenlohe Langenburg herceg, elszász-lotharingiai helytartó védnöksége alatt tartott közéletmezési kiállításán diszoklevél és aranyérem; Krakkó: a természettudományi és orvosi kiállításán diszoklevél és aranyérem. Ezt az ásványvizet számos külföldi európai és tengerentúli piacon sikerült bevezetnie és különösen figyelemre méltó, hogy Ausztriában, mely a nálunk annyira elterjedt osztrák *savanyúvizek* hazája, is szép keresletnek örvend.

Szerkesztői üzenet.

S. J. B-Ujlak. A pótdatokat és mellékleteket vettük.

TARTALOM - JEGYZEK: Egyházi beszéd. Eröss Lajos. — Öngyilkosok. Csiky Lajos. — A magán imádkozásról. Nagy István. — Tárcsa: Ének a reformatio emlékünnepe. S. Szabó József. — Az emberről. Dr. Erdős József. — Közéletünk: Jelentés és várelem az „Erzsébet királyné ösztöndíj-alapítvány ügyében”. Bacsoni Lajos. — Választás után. Padrah. S. — A tiszavidéki ev. ref. lelkészi kör értekezletéről. Túrparti. — Megnyitó beszéd. F. Varga Lajos. — Protestáns imaházak a b-gyulai vármegyei kórháznál. Prot. Están. — Nekrológ: Szilágyi Márton. Papp Lajos. — Különnfélék. — Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

A „NEUMANN M” cég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.” cég

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főter, a postával szemben.

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos címre figyelni tessék.

Szabott ári Szabott ári Szabott ári